Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi

(Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)

Hüsnü Ezber BODUR*

Özet

İslâm karşıtlığına ve İslâm düşmanlığına evrilen İslamofobiye giden yolda, oryantalizm, medeniyetler çatışması, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve nefret söylemi gibi ideolojik yaklaşımlar önemli rol oynamıştır. Anti-İslâm ve Müslüman karşıtlığının İslamofobik ifadelendirilmesi, Pierre Bourdieu'nun yaklaşımıyla fiziksel şiddetten daha tehlikeli olan sembolik şiddet olarak görülebilir. Bourdieu'nun sembolik şiddet tezine dayandırılan ve sosyolojik perspektiften ele alınan bu çalışma iki tür kaynaktan toplanan verilere dayanarak kalitatif yöntemle yürütülmüştür. Birinci tür kaynakları, konu ile ilgili yazılmış kitaplar, makaleler ve söyleşiler ile ana akım siyasetçilerin söylem ve demeçleri oluşturmuştur. İkinci tür veri kaynakları ise çeşitli sivil toplum ya da düşünce kuruluşlarının periyodik olarak yayınladıkları raporlardan meydana gelmektedir. Çalışmanın teorik çerçevesini, dinin toplumdaki rolünü makro düzeyde inceleyen iki ana perspektiften biri olan çatışmacı teori ve dini çatışma tezi oluşturmuştur Bu yaklaşıma göre, temelde kıt kaynaklar üzerindeki hâkimiyet mücadelesi dini veya ideolojik söylemlerle yürütülmektedir. Bu çalışmada dini, sosyal ve ekonomik temelli çatışmanın İslâm ve Müslüman karşıtlığı anlamında İslamofobik bir ideolojinin doğuşunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Batı'da ve dünyanın her yerinde İslamofobinin yükselişini engellemede savunmacı söylemlerle enerjiyi tüketmeden, alanında uzmanlaşmış teolog, bilim adamları ve entelektüellerin İslâm'ın temel esaslarını insanlığa aktarmalarının önemli olacağı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sembolik Şiddet, Nefret Söylemi, Kültürel Irkçılık, İslâm Karşıtlığı

Islamophobia as an Invested Language of Anti- Islam in the West

(Conflict Sociological Perspective)

Abstract

On the way to Islamophobia evolving into Islam antagonism, theoretical frameworks such as clash of civilizations, orientalism, xenophobia, discrimination, and hate discource and crime have played important roles. According to Pierre Bourdieu, articulating anti-İslâm and Muslim antagonism as Islamophobia could be regarded as symbolic violence which is more

* Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölüm Başkanı, hebodur@ksu.edu.tr, (0344) 3002726.

dangerous than physical violence. Gathering data from two different sources, this study has a qualitative approach based on Bourdieu's symbolic violence. First type of data are composed of books, articles, studies, and discourse and statement of mainstream politicians. Second type of data are collected from the reports released by civil society and think tanks. In this study, symbolic violence is used as an analytical tool. Also this study is based on conflict theory which is one of the two perspectives studying religion's role in society at the macro level and religious conflict thesis. According to this perspective, competitive struggle on scarce resources is maintained with religious and ideological discourse. This study demonstrated that how the conflict based on religious and economic reasons affected the rise of Islamophobic ideology defining Islam and Muslim antagonism. In conclusion, the importance of expert theologians and intellectuals' defensive discourse in preventing the rise of Islamophobia both in Western world and all over the world without wasting the energy was emphasized and their conveyance of basic principles of Islam to humanity was suggested.

Keywords: Symbolic Violence, Hatred Speech, Cultural Racism, Islam Antagonism

Giriş

Kavramlar, sosyal bilimsel çalışmalarda önemli analitik araçlar olarak kullanılır. Ancak kavramların bir yandan üretildikleri sosyo-kültürel bağlamlarda şekillendikleri diğer yandan da zaman içerisinde anlam kaymalarına maruz kaldıkları bilinmektedir. Ayrıca kimi kavramların bu değişken yapısına ilaveten taşıdıkları ideolojik öze bağlı olarak bir yönlendirme içerisine sokuldukları da görülmektedir. Buna göre İslamofobi kavramının da Batı dünyasının kendi siyasi, dini, kültürel ve ekonomik şartlarında İslâm'ı ve Müslümanları kötülemenin ideolojik dili olarak icat edilmiş olduğu söylenebilir.

Batı Hıristiyan dünyası kültürel gelişimini düalist çerçeveye oturtmuş ve hep çatışma halinde olacağı yabancı bir öteki inşa etme çabasında olmuştur. Bu yüzden daha İslâm ile ilk karşılaşmalarından itibaren "biz" ve "onlar" karşıtlığının dil ve söylemini geliştirmiştir. Aslında bu sürecin teorik çerçevesinin oryantalizm ve medeniyetler çatışması ile çizilmiş olduğunu belirtmekte fayda vardır. Yani Müslümanlara karşı nefret ve düşmanlığın kökleri İslâm'ın Avrupa içlerine ilk girdiği yüzyıllar öncesine kadar uzanır. İslâm'ın Hıristiyan Batı üzerindeki ilk başarılı konumu karşısında teolojik, siyasal ve kültürel olarak bir İslâm karşıtlığı gelişmeye başlamıştır (Roald, 2004:57). Bu süreçte Irkçılık, zenofobi (yabancı düşmanlığı), ayrımcılık, önyargı ve basmakalıp yargılarla İslâm ve Müslüman karşıtlığı ya da İslamofobi inşa edilmiştir.

İslamofobi sözcüğü, İngiliz düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust'ın İngiltere'de yaşayan Müslümanlara karşı nefret ve korkuya işaret etmek üzere 1997 yılında yayınladığı *"Islamophobia: A challenge for us all"* (İslamofobi: Hepimize bir meydan okuma) isimli ilk raporunda İslâm'a yönlendirilmiş temelsiz düşmanlık olarak tanımlanmıştır (Runnymede Trust, 1997:4). Raporun yayınlanmasından sonra bu kelime, İslamofobi konusunu ele alan sosyolojik çalışmalarda rastlanır olmuştur. Akademik çevrelerde bu kavramın ihtiva ettiği karmaşıklık ve muğlaklıkların kritik

edilmesinden çok, yüzeysel olarak kullanılması dikkat çekmiştir. İslamofobi kavramı, kimilerine göre Amerika'da 1980'li yılların sonlarında doğduğu ya da 20. yüzyılın başlarında görüldüğü iddia edilse de rapora göre yeni bir kavramdır (Runnymede Trust, 2017:13). Avrupa'da ve dünyanın birçok yerinde raporun yayınlanmasından evvel, yani 1980'lerde çok açık bir biçimde Müslümanlara karşı olumsuz tutum ve hislerin gelişmekte olduğuna şahit olmaktayız. Bunun görünür nedenleri arasında doktrin ve pratikleriyle İslâm'a karşı tarihi süreçte oluşmuş bir antipati ile İslâm ve Müslüman karşıtı ayırımcılığı ve kültürel ırkçılığı gösterebiliriz. Birbiriyle yakından ilişkili olan bu iki durum İslâm korkusu ve nefreti ile tüm Müslümanları sevmeme yönünde bir tavır almaya yani İslamofobiye yol açmıştır (Runnymede Trust, 1997:2). Ülkemizde de 11 Eylül 2001 sonrası dönemde İslamofobi konusunu ele alan çalışmaların neredeyse tamamında bu kavramın ilk kullanıldığı bu rapora atıfta bulunulmaktadır (bkz. Canatan, 2007). Son yıllarda İslamofobi kavramı Müslümanlara karşı son derece olumsuz tutumların ve hislerin dili olarak tanımlanmıştır. Ancak çeşitli sosyo-ekonomik bağlamlarda Müslüman ayrımcılığı olarak kullanılan İslamofobinin çeşitli formları ve yüzleri olduğunu belirtmekte fayda vardır.

İslamofobinin çeşitli siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel bağlamlarda farklı form ve yüzleri olduğu yönünde yaygın bir görüşün ilgili literatürde yer almasına rağmen, bu kavramla Müslümanların nefret ve korku objesi haline getirilerek İslâm düşmanlığının inşa edildiği hususu açıktır. Böylece İslamofobi sözcüğü ile Müslümanlara karşı önyargının nefretin ve her türlü şiddetin meşru hale getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

İslamofobinin 'ne'liği hakkında fikir birliğine varılmış bir tanımın olmamasına rağmen, bu kavramın analitik olarak kullanışlı hale getirilmesi yönündeki girişimlere dikkat çekmekte fayda vardır. Yine İslamofobi konusunda oluşan literatür tarandığında bu kavramla İslâm'ın ve Müslümanların korku objesi haline getirildiği önyargının, nefretin ve bağnazlığın hedefi yapıldığı anlaşılmaktadır. Müslümanlara karşı yönlendirilmiş, ayrım gözetmeden negatif tutum ve duygular şeklindeki İslamofobik önyargılar Batı'da anti-İslâm ve anti-Müslüman şiddete yol açmaktadır (Akyol, 2017,20 Haziran). Aslında bu kavramın içerdiği manalar ne olursa olsun kullanılması doğru değildir. Çünkü İslamofobi veya Müslümanfobi, İslâm'a ve Müslümanlara karşı bir önyargı ve nefret olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramla İslâm ve Müslümanın korku objesi haline getirilmesi yalnızlık, karanlık ya da gece vakti mezarların yanından geçerken duyulan korkular gibi beşerî duyguyu ontolojik hale getirme çabası gibi bir art niyet söz konusudur (Subaşı, 2017). Ancak İslâm ve Müslümanlar hakkında üretilen korku, analitik olmaktan ziyade sosyolojiktir.

İslâm'a ve Müslümanlara karşı üretilen korku kapsamında bir husûmeti çağrıştıran kavram olduğu kesin olan İslamofobi, 11 Eylül terör saldırılarından sonra başta Batı olmak üzere bütün dünyada İslâm düşmanlığını belirtmek üzere başvurulan bir kavram olmuştur. İslamofobik tutum ve duyguların artması

İslâmofobların, yani İslâm nefretçilerinin her türlü araçtan yararlanarak bir İslâm düşmanlığını körüklemeleri elbette bu konu ile ilgili araştırma, analiz ve rapor oluşturma sürecini de hızlandırmıştır. Bu cümleden olarak makalede İslamofobi hakkında yazılan kaynaklardan, yine bu konu ile ilgili ülkemizde ve Batı'da aktif düşünce kuruluş ve organizasyonlarının hazırladıkları raporların bulgularından yararlanılmıştır.

İslamofobi hakkındaki çalışmalar, genel olarak İslâm'ın ön yargı ve basmakalıp klişelerle temsil edildiğini, anti-İslâm ve anti-Müslüman duygusunun kamusal hayatta kökleştirilmeye çalışılmasını ortaya koymaktadır. İslamofobiyi besleyen ana faktörler olarak kültürel ırkçılık, oryantalizm, medeniyetler çatışması, dışlama, yabancı düşmanlığı, korku ve nefret suçu gibi teorik çerçeve ve kavramlara dayalı analizler dikkat çekmektedir. Öte yandan, Runnymede Trust'ın 1997'de yayınladığı İslamofobi raporunda kapalı ve açık İslâm görüşlerinden bahisle, ikincisinin yani açık İslâm'ın geliştirilmesi ile İslamofobinin önüne geçilebileceği ifade edilmektedir. Bu tür analizler, Amerikalı fonksiyonalist sosyolog Talcott Parsons'un geleneksel ve modern toplumların karakteristikleri olarak davranış biçimlerinin özelliklerini ortaya koyan A ve B kalıp değişkenlerini hatırlatmaktadır.

Sadece geleneksel ideal tipe dayandırılan bir İslâm algısı, bu algıya dayalı olarak tarihi süreçte inşa edilen Müslüman kesime dair kalıp yargıları beslemekte ve İslamofobinin ya da İslâm karşıtlığının sosyolojik temelini oluşturmaktadır. Çeşitli Avrupa toplumlarında yaşayan ve içinde yaşadığı topluma dini inançlarını koruyarak entegre olmak isteyen Müslümanların görünürlüklerini kısıtlamak şeklinde sembolik şiddet yoluyla İslamofobik tutum ve his etrafında İslâm düşmanlığı geliştirilmek istenmektedir. Minare, başörtüsü, helal gıda gibi Avrupa ülkelerinde tartışılan, aslında din ve vicdan özgürlüğü kapsamında ele alınması gereken konular üzerinden bir İslâm karşıtlığı üretilmektedir. Bu konularla ilgili tartışmalar ve yönetim birimlerinin bu dinî pratiklere yaklaşımı İslâm hakkında önyargıları besleyecek şekilde ele alınmaktadır. Çeşitli Avrupa ülkelerindeki medya kuruluşları "İslâm'a karşı Batı" paradigması perspektifinden İslâm ve Müslümanları ötekileştirmektedir. Bu çerçevede toplumda dinin rolünü makro düzeyde analiz eden yaklaşımlardan biri olan çatışmacı teori veya dinî çatışma perspektifi ile Batı'nın İslâm karşıtlığı, ekonomik çıkarlara dayalı çatışmaların bir tür yansıması olarak değerlendirilmektedir (Roberts, 1990: 61-70).

Bu makalenin planı çerçevesinde birinci bölümde, sembolik şiddetin ideolojisi olarak İslamofobi kavramının tarihsel arka planı çerçevesinde gelişimi analiz edilmiştir. İkinci bölümde ise dini çatışma teorisi bağlamında İslâm ve Hıristiyan mücadelesinin İslamofobiyi nasıl ürettiği konusu tartışılmıştır. Makalenin üçüncü kısmında ise kıt kaynaklar üzerindeki çatışmanın İslamofobik söylem ve ideolojiyi beslediği hususu açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Yani İslamofobinin ortaya çıkışı ve gelişiminde Müslümanların kamusal alanda ekonomik ve siyasi aktörler olarak görünür olmalarının istenmemesi ve bu konuda her türlü tedbire başvurulması etkili olmuştur. İslamofobi ile mücadele konusundaki önerilere sonuç bölümünde yer

verilmiş, ekonomik hayatta, siyasette, eğitimde, sosyal ve kültürel alanlarda yer alma talebinin çoğulculuğa imkân vereceği; toplumun tüm kesimlerinin daha dinamik bir etkileşime girebileceği ve bu çok kültürlü ortamın İslamofobi ile mücadelede müspet manada etkili olabileceği sonucuna varılmıştır.

Sembolik Şiddetin İdeolojisi: İslamofobi

İslâm'a ve Müslümanlara karşı menfi tutum ve duyguları belirtmek üzere birçok terim ve sözcük kullanılmıştır. İslâm ve Müslüman karşıtlığı ve düşmanlığının günümüzdeki ifadesi olarak en yaygın kullanılan kavram İslamofobidir. Ancak hususi bağlamlarda, ülkelerde, uluslararası organizasyonlarda ve akademik çevrelerde başka terimler de kullanılmıştır. Müslüman karşıtı ırkçılık, Müslümanlara karşı hoşgörüsüzlük, Müslüman karşıtı önyargı, Müslüman karşıtı şiddet, Müslümanlardan nefret etme, İslâm ve Müslüman karşıtlığı, Müslümanfobi ve Müslümanların şeytanlaştırılması gibi terim ve ifadeler bunlardan bazılarıdır (Richardson, 2012). İslâm düşmanlığının söylemini ve zihniyetini belirtmek üzere kullanılan İslamofobi kelimesi ile Müslümanlara yönelik nefret suçlarından tacize ve kamusal alanda her türlü ayrımcılık ve dışlamadan fiziki saldırı ve sözlü eyleme kadar şiddet suçlarının hafifletilmesi hatta meşrulaştırılmasının dili inşa edilmiştir.

İslamofobi kelimesi, İngilizce'de, Hristiyan Batı dünyasında İslâm düşmanlığı yani İslamofobi ile anti-semitizmin tarihsel süreçte el ele gittiğini konu edinen Edward Said'in 1985 tarihli makalesinde kullanılmıştır (Richardson, 2012). Ancak kavramın sosyal bilimsel çalışmalarda, siyasette, medyada yaygın kullanımı Runnymede Trust isimli İngiliz düşünce kuruluşunun 1997 yılında yayınladığı rapordan sonra olmuştur. İslamofobinin Avrupa'da farklı kültürlerin bir arada yaşamalarına tehdit oluşturması ve bununla mücadele edilmesinin zarureti, konuyla ilgili akademik ilgiyi artırmış ve İslamofobi hakkında bir literatür doğmuştur. Gerek İslamofobi ile mücadeleyi amaç edinmiş düşünce kuruluşları gerekse akademik çalışmalarda adı geçen rapor önemli bir referans kaynağı haline gelmiştir. Bu rapora atıfla İslamofobinin tanımı tarihsel gelişimi ve temel nitelikleri hakkında analizler yapılmıştır. İslamofobiye kavramsal ve tarihsel yaklaşan Canatan'ın (2007) makalesi de bu raporda belirtilen İslamofobik niteliklere atıf yapılarak kaleme alınmıştır. Aynı şekilde Ali Murat Yel'in (2017) "İslamofobi İle Mücadele Kapsamında İslamofobiye Karşı Örnek Bir Müslüman Toplum Oluşturmalı" başlıklı makalesinde olduğu gibi Hakan Taşdemir de (2017) "İslamofobi ve İnsan Hakları" konulu yazısında adı geçen rapora atıfta bulunmuşlardır. Böylece İslamofobi, Avrupa'nın psişik dünyasında kök salmış oldukça eski İslâm karşıtlığına dair basmakalıp yargılarının günümüzdeki ifadesinden başka bir şey olmamaktadır.

İslâm karşıtlığının bir ideolojisi olarak İslamofobinin tarihi, İslâm'ın daha doğduğu ilk yıllara kadar gerilere götürülebilir. İlkin Mekke müşrikleri ve diğer Pagan ya da Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi dini geleneklere bağlı olanlar arasında, İslâm'ın hızla yayılmasını müteakiben, statülerinin devamından yana olup belli

çıkarlarını sürdürmek isteyen dinî ve siyasi otoriteler tarafından çeşitli formlarda bir İslâm düşmanlığı başlatılmıştır.

Müslümanlarla Hıristiyanların birbirleriyle yoğun olarak karşılaşmaları, 11. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar süren Haçlı seferleri (1095-1291) ile olmuştur. Müslümanlara saldıran Gayri Müslimler, nefret söylemi ve düşmanlık teolojisi çerçevesinde İslâm'ı ve Müslümanları ötekileştirme gayreti içerisine girmişlerdir. Ayrıca Endülüs Emevileri, İstanbul'un fethi ve Sicilya yoluyla İslâmiyet'in Avrupa'yı etkilemesi, İslâm düşmanlığının inşasında etkili olmuş tarihsel olaylardır (Ataman, 2017:16). Osmanlı İmparatorluğu'nun Hıristiyan Batı'yla karşılaşması sürecinde kilise, İslâm düşmanlığı temelinde halkı hep seferber etmek istemiştir. Geride bıraktığımız yılda birçok Avrupa ülkesinde yükselen Türkofobi ve bu bağlamda ana akım siyasetçiler arasında ve medyada hâkim söylem haline gelen Erdoğanfobi gibi İslamofobik kavramlarla Türkiye'nin başarısı engellenmek istenmektedir. Osmanlı Devleti'nin asırlarca Avrupa'da İslâm'ın temsilcisi ve savunucusu olması, Batılının zihin dünyasında İslâm'dan bahsedildiğinde Türkiye'yi akla getirmektedir. Bu yüzden İslamofobinin Avrupa'da yükselmesiyle beraber bir Türkofobinin öne çıkarılması tesadüfî değildir. Türkiye, ana akım siyasetçiler tarafından Müslüman kimliğinden dolayı Avrupa'ya ait olmadığı ve Batılı değerle uyuşmadığı iddiasıyla "öteki" olarak resmedilmektedir (Yanarışık, 2015:104). Dünya Değerler Araştırması verilerine atıfla Türkiye'nin muhafazakâr yapısında ve kadın karşıtı değerlerinde son yirmi yılda bir değişme olmadığından bahisle neo-oryantalist söylem oluşturularak İslamofobik yaklaşımlara meşruiyet sağlanmaya çalışılmaktadır. Aslında İslâm'ın demokrasi, kadın erkek eşitliği ya da Batılı değerlere karşı tehdit oluşturduğu yönündeki algının Edward Said'in oryantalizm olarak isimlendirdiği süreçte oluşturulduğu bilinmektedir (Yel ve Nas, 2014:568).

Günümüz Avrupa'sında kültürel ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık, medeniyetler çatışması, oryantalizm gibi tehlikeli ideolojilerin oluşturduğu İslamofobik tutum ve zihniyetten hareketle, cihad gibi bazı İslâmî kavramları çarpıtıp önyargılı biçimde kullanarak İslâm'la terörü yan yana getirme gayreti içerisine girildiği görülmektedir. İslâm düşmanlığı, ekonomik ve siyasi çıkarlarını korumak isteyen Batı tarafından yapay olarak üretilmiş bir dinsel ötekileştirme ile sürekli inşa edilmektedir. Batılı medya kuruluşları tarafından geride bıraktığımız asrın başlarında vücut bulan Evanjelik Protestan fundamentalizminin, 1979'da gerçekleşen İran İslâm Devrimi'ne referansla nasıl da İslâmî köktenciliğe dönüştürdüğü hayretle müşahede edilmiştir (Kedikli ve Akça, 2017:74). Bu süreçte Müslümanlar, hem İslâmcı (İslâmist) hem de cihatçı (jihadist) olarak vasıflandırılıp entegrist, özcü ve indirgemeci bir yaklaşımla İslâm'ın totaliter bir din olduğuna hükmedilmiştir. Böylece 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte bir öteki düşman olarak İslâm'ın ve Müslümanların gösterilmesi gecikmemiş, hemen Samuel Huntington'un 1993 yılında yayınladığı medeniyetler çatışması teziyle bu olgunun teorik çerçevesi çizilmiştir (Bayraktar, 07 Şubat 2017).

Müslümanların ötekileştirilmesinin İslamofobik tavırla pekiştirildiği Batı'da yükselen "yeni sağ" hareketin özünü teşkil eden Evenjalizm ya da dünyayı İncilleştirme ve çeşitli kültik çevrenin oluşturduğu köktencilik ve onların temsilcileri olan "neocon"lar ABD başkanı Trump'ın şahsında tecessüm etmiştir (Göka,2016).

Trump'ın İslamofobik nefret suçunu tüm dünyaya karşı, uluslararası hukuku hiçe sayarak işlemesi, Batı'da icat edilmiş İslamofobiye dört elle sarıldığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Son derece tehlikeli bir hal alan İslamofobi ile başta Müslüman entelektüeller olmak üzere tüm İslâm dünyasında hukuki zeminde bir mücadele başlatılmalıdır.

İslâm'a ve Müslümanlara karşı İslamofobi yoluyla önyargıların nasıl harekete geçirildiğine dair çarpıcı bir örnek verelim. Oklahoma City'de 1995 Haziran'ında terör eylemi gerçekleşmiş ve bir kamu binasının bombalanmasıyla çocuklar dâhil birçok masum insan hayatını kaybetmiştir. Ertesi gün bir İngiliz gazetesi olan "Today"de eylemcilerin İslâm adına bu terörü gerçekleştirdikleri duyurularak tüm Müslümanlar suçlanmıştır. Kısa zaman sonra bu terör eylemini gerçekleştirenlerin Hıristiyan militanlar olduğu yetkililer tarafından açıklanmıştır. Görüldüğü gibi İslâm'la terörü yan yana getirme gayreti içerisinde olan medyada açık seçik bir şekilde İslâm düşmanlığı sergilenmiş ve Müslümanlar, Batı'nın güvenliğine ve değerlerine karşı bir tehdit unsuru olarak gösterilmiştir.

Tekrarlanan klişeleşmiş basmakalıp yargılarla ayrımcılığa ve ırkçılığa dayalı nefret söylemi çerçevesinde antipatinin ve Müslüman karşıtlığının sürekli beslendiği görülmektedir. Böylece İslamofobi çerçevesinde sürekli beşerî korku duygusu tahrik ve manipüle edilerek İslâm ve Müslüman düşmanlığının canlı tutulmasına çalışılmaktadır. Diğer yandan İslamofobi kavramı Müslümanların maruz kaldığı sembolik şiddeti İslâm korkusuna dayandırarak hafifletme hatta meşrulaştırma vasıtası olarak da kullanılmaktadır (Ataman, 2017:15). Buna göre İslamofobi, mistikleştirilerek kutsallaştırılmaya çalışılmakta, çeşitli araç ve yöntemlerle gündemde tutularak, İslâm düşmanlığı kalıcı hale getirilmektedir. Burada duygu ve bilişten meydana getirilen İslamofobi vasıtasıyla, bir yandan Müslümanlara ve İslâm'a yönelik korku hissi ile bir ruh hali inşa edilirken, diğer yandan da Hıristiyanlığa karşıt olacak şekilde bir İslâm algısı oluşturulmaktadır. Korkudan ve nefretten beslenerek önyargılara dayalı bir oryantalizmin oluşturduğu bilişsel süreç, bu yönüyle İslâm karşıtlığının motivasyon kaynağı olmaktadır. Sosyologlar ve sosyal psikologlar önyargının güçlü duygusal unsurla birlikte basmakalıp yargılara döküldüğünü ve dönüştürüldüğünü göstermektedir. (Borell,2015:411). İslâmofoblar yani İslâm düşmanları bu terimi kelime manası itibariyle İslâm dininden ve Müslümanlardan korkma anlamında kullanmaktadır. Ancak İslamofobi tabiri ile yalnızca bir korku ve nefret değil, ayrıca İslâm'a ve Müslümanlara karşı yöneltilmiş düşmanlık kampanyasını yürütmek ve bu süreçte aktif rol oynamak da kastedilmektedir (Roald, 2004:53).

Müslüman karşıtı tutum ve hislerle nefret söylemi ve suçları; önyargı; ayrımcılık ve toplumsal dışlama, İslamofobi yazınında ilk planda göze ilişen temalar olmaktadır. Vandalizm, fiziksel saldırı, yaralama ve öldürmeden, psikolojik baskı ve sembolik şiddete kadar uzanan bu tutum ile basmakalıp yargılar arasında güçlü bir ilişki vardır. Bu bağı güçlendirmede, siyaset ve medya el ele vererek bütün gücüyle çalışmaktadır. İslamofobik şiddet, oryantalist söylemin inşa ettiği ve mit haline getirdiği yanlı ve çarpıtılmış İslâm imajı çerçevesinde Müslümanlara karşı tüm hızıyla devam etmektedir. Kültürel ırkçılık temelinde kendini eşsizleştiren Batı dünyası, Müslümanlar üzerinde hak sahibi oldukları vehmine kapılarak İslamofobik tutum ve davranışları meşrulaştıracağını sanmıştır (Sambur, 2016:11). Müslümanları terörist olarak yaftalamanın, hem İslâm'a hem de çok geniş taraftar kitlesine sahip bu dinin mensuplarına karşı işlenmiş bir nefret suçu olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. ABD merkezli PEW araştırma kuruluşunun bulgularına göre Müslümanların ezici çoğunluğu terörü lanetlemektedir. Aynı şekilde Müslümanların kahir ekseriyetinin demokratik değerlerle bir sorunu bulunmamaktadır. Diğer taraftan Batı'nın, Müslümanların yüksek doğum oranına sahip oldukları iddiasıyla önümüzdeki onlu yıllarda Avrupa'yı İslâmlaştıracakları; dolayısıyla bunu önlemek adına İslamofobik tutum içerisine girdikleri yaklaşımı da tamamen yanlış olduğu gibi bilimsel gerçeklerle uyuşmamaktadır.

Avrupa'da ırkçılığın yeni bir formu olarak da tanımlanabilen İslamofobinin ortaya çıkışı ve yükselişinde, eski Sovyetler Birliği'nin dağılması neticesinde komünizmin yıkılması ve kendince tarihin sonunu ilan eden medeniyetler çatışması tezi etrafında yeni öteki olarak zaten tarihi süreçte de çatışmacı ilişki içerisinde bulundukları Müslümanların seçilmesi sürpriz olmamıştır. Elbette İslamofobinin yükselişinde dinî, siyasal, ekonomik ve kültürel ırkçı faktörlerin yanı sıra aşırı sağ partilerin de katkısı olmuştur. Ancak, Avrupa'da İslamofobinin yükselişinde esas neden olarak, kıt kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurmanın dinî ya da ideolojik söylemle ifade edilebileceğini ileri süren çatışmacı din teorisi çerçevesinde İslâmî fikirlerin Batılı dünya görüşlerine tehdit oluşturduğu iddiasını ileri sürmek daha açıklayıcı gözükmektedir.

Dinî/Sosyal İslamofobi

İslamofobi, dinî, sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik nedenlerle ortaya çıkabilir. Dinî/sosyal İslamofobi kavramsallaştırmasıyla, Hıristiyan Batı'nın kıt kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurma yolunda İslâm'ı ve Müslümanları bir tehdit olarak algılaması, maddi ve ruhsal çıkarları uğruna her türlü dinî-ideolojik söylemle üstünlük elde etme arayışı doğrultusunda bir anlam kastedilmektedir. Bugün İslâmiyet'in hızla dünya ölçeğinde gelişme eğilimine girmesiyle Hıristiyan Batı kilise öncülüğünde kültürel kodlarında kök salmış basmakalıp yargılara referansla İslâm karşıtlığını İslamofobi formunda yeniden üretmiştir.

Müslümanların parlak dönemlerinden sonra bilhassa 18. yüzyıldan itibaren kolonyal Batılı güçler, İslâm coğrafyasını sömürgeleştirme girişimlerine meşruluk kazandırmak için İslâm'ı kültürel ırkçı okumayla savaşçı, şiddet yanlısı, kadına düşman bir din olarak resmetmeye başlamıştır. Kıt ekonomik enerji kaynakları üzerinde hâkimiyet kurma teşebbüslerinde vahşetlerini meşrulaştırmak için İslamofobik söylemi inşa etmişlerdir. Avrupalıların kolonileştirme faaliyetlerinde ekonomik avantaj elde etme talepleri ana motivasyon kaynağı ve birincil öncelik olmuştur. Kilise ile birlikte harekete geçerek Hıristiyanlığın diğer dinlere karşı avantajlı konumda olduğunu gösterip, bu yolla da kıt kaynakları ele geçirmenin meşru zeminini oluşturmayı amaçlamışlardır.

İstilacılar, saldırgan faaliyetlerini kilise adamlarından ya da misyonerlerden yararlanarak yürütmüşler ve bu yolla sömürgeciliği meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Amerika'da misyonerlik faaliyetlerinde bulunan İspanyol asıllı Bartolome de Las Casas (1484-1566), Hıristiyanların vahşiliklerini gözler önüne seren ilk papazlardan biri olmuştur. Yeni işgal ettikleri topraklarda Avrupalıların sömürgeci faaliyetlerinin motivasyon kaynağı olarak "altın"ı gösteren Las Casas'ın bu konudaki bir hikayesi oldukça ibret vericidir. Las Casas, idam edilmek üzere olan yerli bir kabile liderine yağmacıların Hıristiyanlığı kabul etmesini, eğer bu dine girerse cennete gireceğini aksi takdirde cehennemlik olacağı yönünde bir tercih sunduklarını söylemektedir. Hıristiyanların yerlileri öldürme ya da köle olarak satma şeklindeki vahşice uygulamaları dikkat çeker. Las Casas gibi içeriden eleştiren Hıristiyan misyonerlerin sayısı şüphesiz fazla değildir. Altın gibi kıt kaynakları ele geçirme şeklinde ortaya çıkan çatışmanın dinî söylemlerle ifade edilmesi Hıristiyan kültüründe yaygın bir şekilde görülmektedir.

İslâm ve Müslümanlarla Hıristiyan Batı'nın karşı karşıya geldikleri ilk günlerden itibaren hem toplum hem de tabiat üzerinde hâkimiyet tesis etme bakımından ikincisinin yani Batı'nın, beslendiği dualist felsefeden dolayı daha fazla çatışmacı bir ilişkiyi tercih ettiğini söyleyebiliriz. Bunun temel nedenlerini anlayabilmemiz için her iki dinî geleneğin kurumsal çerçevesini oluşturan unsurlar arasında mukayese yapmamız, bilhassa ilk gelişim dönemlerinde reel hayattaki yansıma ve uygulamalarına bakmamız gerekir. İslâm, vahiy yoluyla Hz. Peygamber'e bildirilen idealizm ile bu idealizmin gerçek hayatta Hz. Peygamber örnekliğinde realizme dönüştürülmesiyle dünya ve ahiret dengesini dengeli kuran bir dindir. Yani Hz. Peygamber, İslâmiyet'in esaslarını vaz ederken bunların nasıl uygulanacağını göstermiş ve dünya-ahiret dengenin bozulması durumunda hangi prensiplerin devreye sokularak sağlıklı bir toplumun sürdürülebilir kılınabileceği konusunda rol model olmuştur. Aynı durumun Hıristiyanlık için geçerli olduğunu söylemek zordur. Hz. İsa, vahye dayalı dinî ideali, genç yaşta çarmıha gerilmesinden dolayı reel hayata taşımada örneklik oluşturamamıştır. Hıristiyan Batı'nın materyalistik trendi, dünyayı sömürmede sınır tanımazlığı ve her türlü aşırılığı mubah gören yaklaşımında idealizm ve realizm dengesinin oluşturulamamasında bu tür bir rol modelliğin olmamasının payı vardır.

İslâm etimolojik olarak barış ve Allah'ın iradesine teslim olma anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in örnekliğinde İslâm, barış ve adalet dini olarak daha ilk doğduğu günden itibaren çeşitli dinî geleneklere mensup olan insanlar arasında geniş bir yayılma imkânı bulmuştur. Diğer yandan dönüşün yalnızca Allah'a olacağı ve kurtuluşun onun iradesine boyun eğme yoluyla gerçekleşeceği prensibi, Ortaçağ'da despotik kral ve imparatorların boyunduruğundan kurtulma yolunda bir iradenin gelişmesine yol açmıştır. İslâm inancının geniş coğrafyalara yayılmasında ve tüm işlerde yalnızca Allah'a sığınma ve onun dışında hiç kimsenin iradesine boyun eğmeme ilkesi önemli rol oynamıştır. Her türlü prangalardan kurtulma, irade özgürlüğüne ve aklı kullanmaya yol açmıştır. İslâm'ın bu temel karakteristikleri karşısında Hristiyan Batı dünyası İslâm'ı küçük düşürme gayretleri çerçevesinde hep İslâm'a karşı nefret söylemi kullanmayı, suç işlemeyi ve teröre başvurmayı kendisine ilke edinmiştir.

Papa XVI. Benedict'in 12 Eylül 2006 yılında Almanya'nın Regensburg Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada İslâmiyet ve Hz. Peygamber hakkında olumsuz, önyargılı ve incitici sözler sarf etmesi İslâm dünyasında haklı bir infiale yol açmıştır. Papa bu konuşmasında İslâm'ın yeni bir şey getirmediğini ve şiddet yanlısı bir din olduğunu söylemiştir. Hıristiyan Batı dünyası her zaman İslâm ve İslâm'ın tarihî tecrübesi hakkında yanlış ve çarpıtılmış sözler üreterek düşmanca tavrını devamlı canlı tutmak istemiştir. Çatışmacı zeminin her fırsatta inşasına gayret eden Papa da İslâm dünyasında yükselen protestolar üzerine özür dilemiş ancak sarf ettiği sözlerin kendisine ait olmadığını Ortaçağ'a ait bir metinden alıntı yaptığını söylemek suretiyle aslında Müslümanlardan özür dilememiştir (Yanarışık, 2015:108). Alıntılanan fikirlerle ilgili bir eleştiri, şerh ya da yorum yapmadan aynen aktarılması ve bunların 12 Eylül yıl dönümüne denk getirilmesi bu fikirlerin tamamen benimsendiği anlamına gelir. Zaten Papa'nın kullandığı dil Haçlı seferlerini düzenleyen kilisenin dilinden pek farklı değildir. Hıristiyan Batı her zaman kendi dışındaki inançları Pagan ya da putperest olarak vasıflandırıp bunların "kutsal savaş" yoluyla Hıristiyanlaştırmasına yönelik bir din politikası takip etmiştir (Abdul Hamid, 2010:157). Bugün Batı dünyasında İslâm hakkında üretilen jihadist (cihatçı) kavramı ve nitelemesiyle İslâm'ın şiddet yanlısı bir din olduğu vurgusu Batı Hıristiyanlığının kendi söylemini meşrulaştırmak için kullandığı temelsiz iddialardan öteye gidememektedir. Burada kendileri dışındaki tüm insanları kutsal savaş yoluyla Hristiyanlaştırma girişimi "Avrosentrik" (Avrupa merkezci) bir anlayışın dini alandaki yansımasından başka bir şey değildir. Bununla mücadele etmede "İslâmosentrik" bakış açısının geliştirilmesi ve bu yolla Hz. Peygamber'in örnekliğinin her platformda dile getirilmesinin uygun olacağı söylenebilir. Bu anlayış doğrultusunda İslâmiyet ve Hz. Peygamber'in uygulamalarının, insanların zor kullanılarak din değiştirmelerinin teminini benimseyen Hıristiyan Batı'dan tamamen ayrı olduğu görülmektedir.

Bugün İslamofobik provokasyonlar, kiliseyle beraber, film, medya, kitaplar ve popüler kültür unsurları dâhil her türlü araçtan yararlanılarak yürütülmektedir.

Batı'da İslâm ve Müslüman karşıtı her türlü provokatif eylemlere siyasi otoriteler seyirci kaldığından ve bunları önleyici herhangi bir tedbire başvurmamalarından dolayı İslamofobik tutum ve davranışlar her yerde artarak devam etmektedir (Yanarışık, 2015:109). Toplumda tezahür eden çeşitli problemlerin kaynağı olarak çoğunluğunu Müslümanların temsil ettiği göçmenleri gösterme girişimi, İslâm'ı ve Müslümanları küçük düşürücü her türlü eylemi meşrulaştırmaya hazır bir çevrenin oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Hz. Peygamber Yahudi ve Hıristiyan topluluklara karşı saygılı davranmış, netice itibariyle bu topluluklardan birçok kimse de onun karakter gücüne duyduğu hayranlıktan ve sevgisinden dolayı İslâm'ı seçmiştir. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra kurulan Medine şehir devletinin Medine vesikası olarak bilinen hukuki düzenlemesi, Yahudiler gibi çeşitli dinlere mensup olanlara eşit vatandaş statüsü kazandırmıştır. Hukukun üstünlüğü prensibi ve yönetişim erkinde adaletten ayrılmama gibi prensipler Hz. Peygamber'in değer çizelgesinde en üst sıraları teşkil etmiştir. Servet, konum hiyerarşi ve sosyal sınıfa bakmaksızın adalet prensibinden asla taviz verilmemiştir. Yahudi ve Hıristiyanlara karşı bir ayrımcılık yapılması şöyle dursun nitelikli olanlar 'emaneti ehline veriniz' prensibi çerçevesinde yönetimde bürokrat olarak istihdam edilmiştir. Hz. Peygamber'in insanlara karşı samimi davranışı, tüm insanlığın takip edeceği karakter gücüyle donatılması, Hz. Peygamberi olumsuz betimleyen Ortaçağ Hıristiyanlığının ve Avrupa'sının ön yargılılığını yüze vurmaktadır. Batılıların Hz. Peygamber'in kılıç yoluyla İslâm dinini yaydığı şeklindeki tarihi gerçeklerle uyuşmayan asılsız iddiaları uzun dönem işlenerek günümüze kadar sürdürülmüştür.

Batı'da mesela İngiltere'de İslâmiyet hakkındaki tüm önemsizleştirme girişimlerine rağmen İslâm'ın en hızlı büyüyen din olması, bugün İslamofobik nefret ve düşmanlığın artmasında mühim nedenlerden biri olarak gösterilebilir. Bir araştırmaya göre İngiltere'de 20 binin üzerinde beyaz ve eğitimli Müslümanın olduğu tahmin edilmektedir. İslâm'ı seçen İngilizlerin hayat hikâyelerine referansla bu tercihlerinde birçok faktörün etkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre aile hayatı, yaşlılara yakınlık hissi, bireyciliğe karşı topluluğa aidiyet duygusu, insanı yabancılaştıran çıkarcı eğilimleri azdıran ve bencilliği körükleyen modernitenin bazı unsurlarının reddi konusunda Müslümanlarla aynı düşünceyi paylaşma, İslâm'ı seçmede önemli motifler olarak belirlenmiştir (Soutar, 2010:13-14).

İslâm'ın hızla yayılmasına karşı üretilen korku ya da İslamofobi bir başka bakımdan sembolik şiddet yoluyla yürütülmektedir. Din kurumunun önemli kurucu ögelerinden biri sembollerdir. Batı'da İslâm'ın ve Müslümanların kamusal alandaki görünürlükleri sembolik şiddet yoluyla engellenmeye çalışılmaktadır. Bu konuyu kamusal alanda kültürel görünürlüğü mümkün kılan dolayısıyla birlikte yaşamanın çerçevesini oluşturacak olan çok kültürlülüğün gelişmesine katkıda bulunacağına inandığım mabetler üzerinden tartışmanın gereğine işaret etmek istiyorum. Toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri büyük ölüde farklı düşünen insanın birlikte hareket etmelerini sağlama kabiliyetine bağlıdır (Soutar, 2010:14).

Müslümanların ibadet yerleri ve bununla ilgili minare gibi dini semboller yoluyla görünür olmalarını engellenerek yani bir manada sembolik şiddet uygulanarak Müslümanlar korku objesi haline getirilmektedir. Farklılıkların ötekileştirilmesi toplumsal varlığın sürdürülebilir olmasını engelleyecektir. Bir mabedin sanat ve estetik bakımndan tıpkı açık havada sergilenen müze gibi kamusal alanda yer alması yeni bir kültürel etkileşim kanalının geliştirilmesinde oldukça önemli rol oynayacaktır (Göle, T24).

Batı genel olarak homojen topluluklardan oluşmaktadır (Roald, 2004). Bu yüzden ana çoğunluk içerisinde azınlık konumunda olan gruplar öteki olarak daha düşük seviyede muamele ile karşılaşmaktadır. Homojenite durumu mabetlerin mimarisinde de kendini gösterir. Mesela, Meksiko City'de çok büyük bir Aztek piramidinin yıkılarak yerine inşa edilen katedral, İspanya'daki katedrallerden çok farklı değildir. Bunun gerisinde farklılığa tahammülsüzlük şeklinde tezahür eden Hıristiyan zihniyeti yatmaktadır. Oysa İslâm ülkelerindeki farklı dinlere ait mabetlerin, tevhit inancını bozacak unsurlara yer vermemek ve bulunduğu mekândaki ülkenin mimarisine uygun olmak şartıyla inşa edilmesinde bir beis görülmemiştir. Köln'de Diyanet tarafından yaptırılan caminin tasarımı Müslümanlara olduğu kadar Müslüman olmayanların beklentilerine de cevap verecek şekilde bir Gayri Müslim Alman mimar tarafından yapılmıştır. Şüphesiz bu durum karşılıklı etkileşimi mümkün kılacak kamusal kültürün doğmasında bir başka fonksiyonel iletişim kanalı olarak görülmelidir (Göle, T24). Toplumun sağlıklı bir biçimde canlılığını korumasında farklı düşüncelere mensup insanların birlikte hareket etmelerine imkân sağlayacak çok kültürlülüğün önemi bir kez daha kendini göstermektedir.

İslâm'a karşı negatif tavrın sebepleri arasında Hıristiyanlığın İslâm'ı kendisine rakip görmesi de sayılabilir. İslâm'ın hep çatışılacak öteki olarak konumlandırılması, ideolojik bir söylem olan İslamofobi ile yürütülmektedir. Batı'da İslâm karşıtlığının yükselmesinde kiliseyle mücadeleye giren 68 kuşağının varisleri olan bilimci, sekülerist çevrelerin faaliyetleri bir başka faktör olarak görülebilir. Göle'ye göre Fransa'da 1990'lı yıllarda İslâmiyet'in kamusal görünürlüğünün artması ile birlikte bu çevreler din karşıtlığını İslâmiyet üzerinden sürdürmeye başlamışlardır (Göle, T24). Daha sol içerikli söylemleriyle azınlık haklarının korunması dâhil temel hak ve özgürlükler konusunda mücadele ettiği söylenen yeni kuşak bazı entelektüellerin, İslâm ve Müslümanlar söz konusu olunca birden İslamofobik duyguların kabarması, egemen Hıristiyan kültürün bu düalist yapısının toplumsal hayattaki canlılığını göstermektedir.

Ekonomik İslamofobi

Başta Anglosakson ve Kuzey ülkeleri olmak üzere Batı dünyası, diğer taraftan da Budist ve Hindu inanç sistemlerinin tecrübe edildiği ülkelerde, İslâm-Müslüman karşıtlığı ve düşmanlığı çok açık bir biçimde görülmektedir. İslâm düşmanlığının küresel ölçekte yaygınlık kazanması ile ilgili bir açıklama getirmek istersek, bu

hususu çatışmacı din teorisi çerçevesinde analiz edebiliriz. Bu yaklaşım tarzı, ekonomik, siyasi ve sosyal içerikli kıt kaynaklar üzerinde hâkimiyet tesisinin dini ya da ideolojik söylemle ifade edilebileceğini ileri sürmektedir. Dini ekonomik çatışmayı, Avrupa'da Hıristiyanlarla bu dine mensup olmayanlar (mesela Yahudiler) arasında tarihi süreçte yaşanan ilişkiler ekseninde gösterebiliriz.

Batı'da geç Roma döneminden beri ana akım Hıristiyanlığın hâkim inanç sistemi olmasından dolayı bu hegemonik yapının Yahudilerle kurulan ilişkinin mahiyetini belirlediğini biliyoruz. Katolik Hıristiyanlık faiz yasağı konusundaki hassasiyetinden dolayı ticari alanı boş bırakmış ve bu nedenle Yahudilerin çeşitli Batı şehirlerinde faizli muameleler dâhil her türlü ticari faaliyette bulunmak üzere yerleşmelerine izin verilmiş, hatta teşvik edilmiştir. Ancak zaman içerisinde faiz hakkında Katolikliğin (genelde Hıristiyanlığın) yaklaşımında değişme gözlenmiştir. Weber'in kapitalizmin doğuşunda etkili olduğunu söylediği iki önemli değişimden biri olan Protestan reformasyon hareketinden sonra, Protestanlar arasında faiz karşılığı borç vermede yanlış bir şeyin olmadığına dair bir anlayış gelişmiştir. Bu süreçte Yahudilerin ekonomik faaliyet alanlarına Hıristiyan tüccarların girmeye başlamasıyla kıt kaynaklar üzerinde bir çatışma başlamıştır. Hıristiyanlar hâkim grup olma yönündeki avantajlarını kullanarak Yahudileri anti-semitik ideolojik söylemle ekonomik hayatın dışına itmişlerdir. Burada dinî ideolojik söylem kıt kaynaklar üzerindeki çatışmayı gizlemeye yönelik bir örtü görevi görmüştür.

Dinî söylem tamamen ayrımcı davranışı meşrulaştırmak üzere kullanılan bir ideolojiye dönüştürülmüştür. Yani çoğunluk grubun dışındakiler dinî-ruhsal olarak daha aşağı seviyede konumlandırılarak bunlara karşı bir suçluluk hissi duymadan her türlü gayri insani muamelelere meşruiyet kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu yeni süreçte Yahudi-Hıristiyan gelenek dünya nimetlerinden yararlanma konusunda bir sınır tanımamaktadır. Ünlü Amerikalı sosyolog Peter Berger, bu gelişmeleri sekülerleşme olgusunun önemli nedenleri arasında görür. Bu olumsuz gelişmede, Hıristiyan Batı'nın dünyaya çullanması ve kaynakları tüketme konusundaki açgözlülüğü ya da bilim ve teknoloji yoluyla tamamen tüketim odaklı dünyevileşme trendi ve Hıristiyanlığın kurumsallaşma sürecinde idealizm-realizm dengesini kurma örnekliğinden yoksun oluşu önemli birer etkendir.

Önyargı ve ayrımcılık temelli bir İslamofobik söylemin geliştirilmesinde, Hıristiyan Batı'nın Müslüman çoğunluklu ülkelerdeki petrol gibi birçok hammaddeyi ele geçirmek için İslâm'ı ve Müslümanları çatışılacak bir öteki konumuna getirmesinin payı vardır. İslamofobinin yükselmesinde, dolayısıyla İslâm hakkındaki önyargıların artırılmasında üç değişkenin merkezî önemi haiz olduğu görülmektedir:

Bunlardan birincisi, Batı'nın Orta Doğu petrolleri üzerinde hâkimiyet kurma niyetini, İslâm ve Müslümanlar hakkında olumsuz imaj oluşturarak perdeleme girişimidir. Mesela 1970'li yılların başından itibaren yaşanan enerji krizi ve müteakiben petrol savaşları neticesinde, anti-Arap ve anti-İslâm önyargılarının

artırılmasıyla bir meşruiyet arayışına girişildiği görülmektedir. ABD'nin Irak petrol kaynaklarını ele geçirmek için bu ülkeyi işgalini insan hakları, demokrasi gibi ideolojik söylemlerle meşrulaştırma girişimi derin analizlere girme gereği duymadan hemen anlaşılabilmektedir.

İkinci neden ise Müslümanların Batı sosyal hayatında başarılı olmalarının kıskanılmasıdır; bundan kaygı duyulmasıdır. Başta ABD olmak üzere Batı dünyası, İslamofobik söylemini meşrulaştırma adına nefret suçu olan kültürel milliyetçiliğe başvurmaktadır. Buna göre Müslümanların Batı'da profesyonel iş hayatı ve eğitim alanlarında görünür olmaya başlamalarıyla beraber, giyim kuşam, inanç, dil gibi kültürel özelliklerin öne çıkarılarak önyargı ve ayrımcılığın artışına şahit olunması tesadüfi değildir.

Müslümanların çeşitli Batı ülkelerinde helal gıda, başörtüsü, cami ve minare inşası gibi inanca taalluk eden konulardaki talepleri İslamofobik söylemlerle engellenmektedir. Yine sembolik farklılıklar yoluyla güçlü bir "biz-onlar" duygusu oluşturularak çeşitli inanç göstergeleri İslâm düşmanlığı çerçevesinde yasaklanmaktadır. Batı'ya daha çok İslâm ülkelerinden getirilen iş gücünün, dikey hareketlilik içerisine girmeleri de engellenmek istenmektedir. Bugün birçok Batı ülkesinde İslamofobi kapsamında görebileceğimiz Türkofobinin gelişmeye başlamasının temelinde, iş gücü açığını kapatmak üzere Türkiye'den çeşitli Batı ülkelerine göç eden çok sayıda Müslüman Türkün bugün iş sahibi olmaları, daha iyi işlerde istihdam edilmeye başlamaları, profesyonellikleri, iyi eğitim fırsatlarından yararlanmaları ve sosyal statü elde etme gibi başarıları yatmaktadır. İslâm düşmanlığının geliştirilmesinde esas faktör ekonomik kaygı olduğuna göre, Müslümanların yakın gelecekte Hıristiyan dünyayı İslâmlaştıracakları, bu yüzden Hıristiyanlığı koruma adına şiddete başvurdukları şeklindeki iddialar anılan realite ile uyuşmamaktadır.

Üçüncü nedene gelince bunun da ayrımcılığın küreselleştirilmesi olduğu ifade edilebilir. Kıt ve değerli kaynakların kontrolünü güç kullanarak ele geçirmek isteyen ülkeler ayrımcılığı ve önyargıyı küreselleştirmek isterler (Roberts, 1990:277). Kültürel ırkçılığın gelişmesinde üçüncü bir neden olarak gördüğümüz bu faktöre dayanarak ayrımcı davranışı meşrulaştırmak ya da bunun ahlaki olarak doğru olduğunu iddia etmek konusunda Batı dışı gruplar (bilhassa Müslümanlar) hakkında basmakalıp önyargıların geliştiğini söyleyebiliriz. Kısaca anti-Müslim duyguların artmasında ekonomik çıkarların önemli rol oynamasının yanında, ötekileştirilen ve düşmanlaştırılan gruba mensup olanların fiziksel özellikleri, görünürlükleri, dilleri, kültürleri ve dinleri üzerinden bir önyargının ya da İslamofobinin de oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Batı'da başta kilise olmak üzere çeşitli toplumsal aktörlerin faaliyeti sonucu İslamofobik tavırların artmasının arkasında Müslümanların giderek sosyal hayatın her alanında başarılı olmalarının önünün kesilmesi anlayışı yatmaktadır.

Sonuç

İslamofobinin İslâm ve Müslüman karşıtı her türlü peşin hüküm ve kalıp yargıları içeren ırksal bir ayrımcılık formu olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu kavram Müslümanlara karşı toplumsal dışlayıcılık ve baskıcı uygulamaları içeren temelsiz korku ve nefret söylemi ve suçu ile menfi bir imaj oluşturma yönündeki kognitif ve duygusal çabaları ihtiva etmektedir. Mistifiye edilmiş, dolayısıyla kutsallaştırılmış bir kavrama dönüştürülen İslamofobi, korku hissine dayandırılarak içselleştirilmeye çalışılmıştır. Böylece kuşatıcı bir kavram haline getirilen İslamofobi ile anti-İslâm ve anti-Müslüman duygu ve tutumlar meşrulaştırılmak istenmektedir. Bu bakımdan İslamofobi kelimesi yerine İslâm ve Müslüman düşmanlığı tabirinin kullanılmasının uygun olacağı kanaatindeyim.

Müslümanların toplumsal hayatın tüm alanlarından dışlanması, horlanması, aşağılanması, ayrımcılığa tabi tutulması kısaca fiziki ve sözlü şiddetten daha tehlikeli olan sembolik şiddetle karşı karşıya getirilmesi İslâmaofobların faaliyetlerinin sonuçlarıdır. Bu menfi İslâm algısı ve Müslüman temsili karşısında bilhassa aydın kesimine, kelime anlamı itibariyle barış dini olan ve Allah'ın iradesinden başka hiçbir otoriteye boyun eğmeme anlamına gelen, aynı zamanda insanı en şerefli ve onurlu varlık haline getiren İslâm dininin temel prensiplerinin ve değerlerinin tüm insanlığa doğru aktarılmasında büyük görevler düşmektedir. İslâm düşmanlarının faaliyetleri karşısında yılmadan kendi alanında uzmanlaşmayı ilke edinmiş Müslüman aydınların yetiştirilmesi şarttır. Müslüman ve Müslüman olmayan Avrupalılar arasındaki karşılaşma yollarından biri olarak ekonomik, siyasi, kültürel ve eğitim gibi sosyal hayatın tüm alanlarında başarılı olma prensibinin benimsenmesi şarttır (Göle, T24). İçinde yaşanılan toplumda görünür olmak; çoğunluk toplumla karşılıklı etkileşimci ilişkiye girmek ve entegratif ilişki kanallarını artırmakla mümkün olur. Ayrıca bu yeni Müslüman entelektüel sınıf, İslâm karşıtlığı ve düşmanlığına karşı çeşitli düşünce kuruluşları bünyesinde organize olup iletişim kanallarını kullanarak sosyal görünürlüklerini artırmalıdır. Ancak İslamofobik duyguların oluşması ve yoğunlaşmasında Müslüman çevreden geldiği anlaşılan terörist eylemlerinin payı da olduğu unutulmamalıdır. Bu bakımdan el-Kaide ve DAİŞ gibi terör örgütlerinin sosyolojik incelemeleri üzerinde daha fazla yoğunlaşılmalıdır. (Akyol, 2017; Göle, T24).

Batı'da bir "ethos" (değer sistemi) oluşturularak İslâm düşmanlığı içselleştirilmeye çalışıldığından, bu kavramın kullanılmasının sakıncalı olduğu dolayısıyla bunun yerine İslâm düşmanlığı tabirinin tercih edilmesi gerektiği söylenebilir. Toplumsal hayatın tüm alanlarında Müslümanların dışlanması, horlanması, aşağılanması, her bakımdan kültürel ırkçılığa maruz bırakılması, bir bakıma sembolik şiddet uygulanması karşısında Müslüman entelektüeller, aydınlar, barış dini olan İslâmiyet'in ana değerlerini insanlığa aktarmada çaba sarf etmelidir. İslâm düşmanlığına karşı Müslümanların çeşitli düşünce kuruluşları bünyesinde organize olarak iletişim kanalları yoluyla tanınır olma ya da görünürlüklerini artırmaları zorunludur. İslâm nefretçilerinin faaliyetleri karşısında yılmadan kendi

alanında en üstlerde yer alma bilincine sahip Müslüman entelektüel sayısının artırılmasına önem verilmelidir. Bu yüzden çeşitli Batı üniversitelerinde akademik çalışmalar burs imkânlarıyla desteklenmelidir. Batı'da yakın zamana kadar etkin bir şekilde görülen Yahudi düşmanlığının dostluğa dönüştürülmesinde, çeşitli Batı üniversitelerinde Yahudi orijinli bilim adamlarının yaptığı çabaların önemli rol oynadığı bilinmektedir. Öte yandan İslâm'a ve Müslümanlara karşı uzun yıllar boyunca oluşturulmaya çalışılan menfi tutumun kısa zamanda giderilmesi zordur. Ancak Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle bir kişiyi diriltmenin tüm insanlığı diriltmek anlamına geleceği (Maide, 5/32) düsturu çerçevesinde, İslâm karşıtı mesnetsiz önyargıların giderilmesinde sabırla çalışmanın olumlu netice vereceğine şüphe yoktur. İslâmfobların İslâm'ı ve Müslümanları terörle bir görme gayretlerine karşı şu ilahi emrin gereklerini yerine getirmede çaba sarf etmeliyiz (Çağrıcı, 2017,08 Şubat).

"Ey inananlar! Siz kendinize bakın, siz doğru yolda olduğunuz takdirde sapan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. O size ne yaptığınızı haber verecektir" (Maide, 5/105).

KAYNAKÇA

- Abdul Hamid, A. F. (2010). "The Prophet (peace be on him) as a Model for Universal Peace and Justice", *INSIGHTS*, 'Mercy for the Worlds' Number, 02: 2-3 (Winter 2009-Spring 2010), 153-178.
- Akyol, T. (2017, 20 Haziran). "İslamofobik Terör", *Hürriyet Gazetesi*.
- Alrassı, A. (2014). "Fighting Against Religious Extremism And Islamophobia - The Pillar For A Sustainable Harmony Between West And Islam", *SEA-Practical Application of Science*, Volume II, ISSUE 1(3), 39-47.
- Ataman, M.(2017). "Batı'daki İslâm ve Türk Algısı:Tıkanan Batı'da Yeniden Yükselen Irkçılık, Korku Endüstrisi İslamofobi", *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı:317, 15-17.
- Bayraklı, E. – Hafez, F. (2016). "The State Of Islamophobıa In Europe", http://www.İslâmophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2017/03/Introduction_2016.pdf (Erişim Tarihi: 14.12.2017).
- Bayraktar, C. (2017, 07 Şubat). "Bir işgal biçimi: İslamofobi/İslâm Karşıtlığı", *Yeni Şafak Gazetesi.*
- Borell, K. (2015). "Islam and Christian-Muslim Relations", 26 (4), 409-421, http://dx.doi.org/10.1080/09596410.2015.1067063
- Böhürler, A. (2017, 18 Mart). "Katolik baharı/ İslamofobiye karşı çıkan Papa Francis", *Yeni Şafak Gazetesi.*
- Canatan, K. (2007). "İslamofobi ve Anti-İslâmism: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-Semitizm*, K. Canatan ve Ö. Hıdır (ed.), Ankara: Eskiyeni Yayınları.
- Çağrıcı, M. (2017, 08 Şubat). "İslamofobi", *Karar Gazetesi*.
- Ekman, M. (2015). "Online Islamophobia and the politics of fear: manufacturing the green scare", 38 (11), 1986-2002.

• EUMC Annual Report (2005). "Racism and Xenophobia in the EU Member States", http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/103-ar05p2en.pdf, (Erişim Tarihi: 17.11.2017).

• EUMC, (2006). "Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi", file:///C:/Users/user/Downloads/1936-EUMC-highlights-TR.pdf (Erişim Tarihi: 17.11.2017).

• Faimau, G. (2015). "The Conflictual Model of Analysis in Studies on the Media Representation of Islam and Muslims: A Critical Review", 9 (5), 321-335.

• Göka, E. (2016, 10 Ocak). "Günahlardan arınma aracı olarak İslamofobi", *Yeni Şafak Gazetesi*.

• Göle, N. T24, "4 yıl boyunca 21 Avrupa kentinde araştırma yapan Prof. Nilüfer Göle, 'sıradan Müslümanlar'ın kitabını yazdı" https://f.hypotheses.org/wp-content/blogs.dir/96/files/2012/11/T-24-siradan-muslumanlar.pdf (Erişim Tarihi: 19.10.2017).

• Karaman, H. (2016, 07 Ocak). "İslamofobiye Malzeme Sunanlar", *Yeni Şafak Gazetesi*.

• Kaya, S. (2015). "Islamophobia in Western Europe: A Comparative, Multilevel Study", *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol. 35, No. 3, 450–465.

• Kedikli, U. ve Akça, M. (2017). "Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Artan İslamofobi", *TESAM Akademi Dergisi*, 4 (1), 57-95.

• Richardson, R. (2012). "Islamophobia or anti-Muslim racism – or what? – concepts and terms revisited", http://www.insted.co.uk/anti-muslim-racism.pdf (Erişim Tarihi: 17.10.2017).

• Ring, N. C. – Nash, K. S. vd. (1998). "Introduction to the Study of Religion", New York: Orbis Books.

• Roald, A. S. (2004). "New Muslims in the European Context: The Experience of Scandinavian Converts", *Brill Academic Pub.*

• Roberts, K. A. (1990). *Religion in Sociological Perspective*, Wadsworth Publishing Company.

• Runnymede Trust (2017). "Islamophobia: Still a Challenge for Us All, London: Runnymede Trust, https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2017).

• Sakellariou, A. (2011). "The 'Invisible' Islamic Community of Athens and the Question of the 'Invisible' Islamic Mosque", *Journal of Shi'a Islamic Studies*, 4(1):71-89.

• Sambur, B. (2016). "İslâm'ı Anlamak, İslamofobiden Arınmak", *Kamu'da SosyalPolitika*, 9 (14), 9-15.

• SETA, (2016). "European Islamophobıa Report 2016", http://www.İslâmophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2017/05/EIR_2016.pdf, (Erişim Tarihi: 17.12.2017).

• Subaşı, N. (2017). "İnsan Bilmediğinden Korkar, Korku Endüstrisi İslamofobi", *Diyanet Aylık Dergi*, 317, 30-33.

• Taşdemir, H. (2016). "İslamofobi ve İnsan Hakları", *Kamu'da Sosyal Politika*, 9 (14), 32-34.

• UHİM (2015). "Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık", Türkan, H. (Ed.), Şen Ofset: İstanbul.

• Yanarışık, O. (2015). "Turkey-EU relations and the representation of AK Party in the western political and media discourse", *University of Warwick, Department of Politics and International Studies,* (Unpuplished PHD Thesis), http://wrap.warwick.ac.uk/77659/1/WRAP_Thesis_Yanarisik_2015.pdf (Erişim Tarihi: 14.12.2017).

• Yel, A. M. (2016). "İslamofobiye Karşı Örnek Bir İslâm Toplumu Oluşturulmalı", *Kamu'da Sosyal Politika*, 9 (14), 25-31.

• Yel, A. M. ve Nas, A.(2014). "Insight Islamophobia: Governing the public visibility of Islamic Lifestyle in Turkey", *European Journal of Cultural Studies*, 17(5), 567-584.

Islamophobia as an Invented Language of Anti-Islam in the West (Conflict-Based Sociological Perspective)*

Hüsnü Ezber BODUR**

Abstract

Theoretical frameworks such as clash of civilizations, orientalism, xenophobia, discrimination, and hate discourse and crime have played important roles on the way to Islamophobia evolving into Islam antagonism. According to Pierre Bourdieu, articulating anti-Islam and Muslim antagonism as Islamophobia could be regarded as symbolic violence, which is actually more dangerous than physical violence. This study has a qualitative approach based on Bourdieu's symbolic violence by gathering data from two different sources. The first type of data is composed of books, articles, studies, and discourse and statements of mainstream politicians. The second type of data is collected from the periodical reports released by civil society organizations and think tanks. Symbolic violence is used as an analytical instrument in this study. Moreover, this study is based on the conflict theory, which is one of the two perspectives examining the role of religion in society at the macro level, and religious conflict thesis. According to these perspectives, competitive struggle on scarce resources is maintained with religious and ideological discourses. This study demonstrated that the conflict based on religious and financial reasons affected the rise of Islamophobic ideology defining Islam and Muslim antagonism. In conclusion, the importance of expert theologians and intellectuals' defensive discourse in preventing the rise of Islamophobia both in the Western world and all over the world without wasting energy was emphasized and the conveyance of basic Islamic principles to humanity was suggested.

Keywords: Symbolic violence, hatred speech, cultural racism, Islam antagonism.

Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi

(Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)

Özet

İslâm karşıtlığına ve İslâm düşmanlığına evrilen İslamofobiye giden yolda, oryantalizm, medeniyetler çatışması, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve nefret

* This paper is the English translation of the study titled "Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif" published in the 6th issue of *İlahiyat Akademi*. (Hüsnü Ezber BODUR, "Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif", *İlahiyat Akademi*, sayı: 6, 2017, s. 69-86.) The paper in Turkish should be referred to for citations.

** Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Divinity, Head of the Department of Philosophy and Religious Sciences, hebodur@ksu.edu.tr, (0344) 3002726.

söylemi gibi ideolojik yaklaşımlar önemli rol oynamıştır. Anti-İslâm ve Müslüman karşıtlığının İslamofobik ifadelendirilmesi, Pierre Bourdieu'nun yaklaşımıyla fiziksel şiddetten daha tehlikeli olan sembolik şiddet olarak görülebilir. Bourdieu'nun sembolik şiddet tezine dayandırılan ve sosyolojik perspektiften ele alınan bu çalışma iki tür kaynaktan toplanan verilere dayanarak kalitatif yöntemle yürütülmüştür. Birinci tür kaynakları, konu ile ilgili yazılmış kitaplar, makaleler ve söyleşiler ile ana akım siyasetçilerin söylem ve demeçleri oluşturmuştur. İkinci tür very kaynakları ise çeşitli sivil toplum ya da düşünce kuruluşlarının periyodik olarak yayınladıkları raporlardan meydana gelmektedir. Çalışmanın teorik çerçevesini, dinin toplumdaki rolünü makro düzeyde inceleyen iki ana perspektiften biri olan çatışmacı teori ve dini çatışma tezi oluşturmuştur Bu yaklaşıma göre, temelde kıt kaynaklar üzerindeki hâkimiyet mücadelesi dini veya ideolojik söylemlerle yürütülmektedir. Bu çalışmada dini, sosyal ve ekonomik temelli çatışmanın İslâm ve Müslüman karşıtlığı anlamında İslamofobik bir ideolojinin doğuşunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Batı'da ve dünyanın her yerinde İslamofobinin yükselişini engellemede savunmacı söylemlerle enerjiyi tüketmeden, alanında uzmanlaşmış teolog, bilimadamları ve entelektüellerin İslâm'ın temel esaslarını insanlığa aktarmalarının önemli olacağı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sembolik Şiddet, Nefret Söylemi, Kültürel Irkçılık, İslâm Karşıtlığı.

Introduction

Concepts are used as important analytic instruments in sociological studies. However, it is a fact that concepts are also shaped in the socio-cultural contexts where they are produced, and they are exposed to semantic shifts in time. In addition, certain concepts are used within an orientation based on their ideological essences along with their inconsistent structures. Accordingly, it is fair to state that the concept of Islamophobia was invented as the ideological language of blemishing Islam and Muslims under political, religious, cultural and financial conditions.

The western Christian world based its cultural development on a dualist ground and made efforts to create a marginal foreign actor with whom it has always fought. Therefore, the west has developed the language and discourse of "we" and "they" since it met Islam for the first time. It should be noted that the theoretical frame of this process was actually set by orientalism and inter-civilizational clashes. In other words, roots of hatred and antagonism toward Muslims date back to the times when Islam spread to Europe for the first time. A theological, political and cultural antagonism was developed toward Islam as a response to the successful position of Islam over the Christian West (Roald, 2004:57). Moreover, Islamophobia was also developed along with the concepts of racism, xenophobia, discrimination, prejudices and stereotyped conclusions.

The afore-noted concept of Islamophobia was defined as a groundless antagonism toward Muslims living in England and toward Islam in the report

entitled *"Islamophobia: A challenge for us all"* and published by Runnymede Trust, an English ideological institution, to reflect the hatred and fears toward the Muslims in England (Runnymede Trust, 1997:4). After the report had been published, this term was employed in the sociological studies on Islamophobia. Academics superficially used the complications and dilemmas in this concept instead of criticizing these. The concept of Islamophobia is actually a new term, although some claim that it was used first in United States (US) in the late 1980s or that it was heard first in the early 20th century (Runnymede Trust, 2017:13). It is clear that adverse attitudes and feelings were obviously developed against Muslims in the 1980s before the publication of the report in Europe and many other regions of the world. The visible reasons include an antipathy, which was formed against Islam along with the relevant doctrines and practices, and discrimination and cultural racism against Islam and Muslims. These problematic concepts that are closely related to one another caused people to dislike all Muslims upon fears and hatred toward Islam, which is actually Islamophobia (Runnymede Trust, 1997:2). Almost all studies reviewing the concept of Islamophobia after the 9/11 incident referred the afore-mentioned report where Islamophobia was used first (see: Canatan, 2007). This concept has been recently defined as the language of negative attitudes and feelings toward Muslims. However, it should be noted that Islamophobia, reflected as the discrimination toward Muslims in various socio-economic contexts, has different forms and variations.

Although the afore-mentioned note is commonly indicated in the relevant literature, it is clear that such a concept is used to build an antagonism toward Islam by making Muslims an object of hatred and fear. Thus, through this concept, it is obvious the aim is to justify all sorts of hatred and violence toward Muslims.

Although there is no agreement regarding a definition of the quality of Islamophobia, the initiatives to analytically make this concept usable should be considered. In addition, a review on the literature of Islamophobia indicates that Islam and Muslims have been made the objects of fear and targets of prejudices, hatred and zealotry. The Islamophobic prejudices are shown as negative attitudes and emotions toward Muslims without making discrimination pave the way for anti-Islam and anti-Muslim approaches in the west (Akyol, 2017, June 20). In fact, this concept should not be used regardless of the meanings it has because Islamophobia or Muslimophobia is actually meant to be prejudice and hatred toward Islam and Muslims. Through this concept, there is a malevolent purpose of making Islam and Muslims a fear object or making human fears and concerns, such as solitude, darkness or feelings when passing nearby graves alone at night, more ontological (Subaşı, 2017). However, the fears generated toward Islam and Muslims are sociological rather than being analytical.

It is a fact that Islamophobia evokes an antagonism within the context of fears toward Islam and Muslims. It has been used by the entire globe, particularly the western countries, as a concept to reflect the antagonism toward Islam

following the 9/11 attacks. The increase of Islamophobic attitudes and emotions and promotion of antagonism toward Islam by the people with Islamophobia or antagonists accelerated the process of conducting studies, analyses and reports. This study used the sources on Islamophobia and resulted in the relevant reports prepared by the active ideological institutions and organizations in Turkey and the west.

Studies on Islamophobia reflect that Islam is generally represented through prejudices and stereotyped clichés and that efforts are made to make anti-Islam and anti-Muslim approaches more developed and rooted in public life. Analyses on theoretical frames and concepts such as cultural racism, orientalism, inter-civilizational clashes, exclusion, xenophobia and hate crime, which support Islamophobia, are remarkable. Moreover, while referring to the hinted and clear ideas in the report on Islamophobia published by Runnymede Trust in 1997, it is claimed that Islamophobia can be overcome by improving Islam. Such analyses remind the variables of patterns A and B created by Talcott Parsons, an American functionalist sociologist, to indicate the behavioral characteristics of traditional and modern societies.

An Islamic perception solely based on the traditional and ideal type supports the stereotyped historical considerations regarding the Muslims and forms the sociological basis of Islamophobia or antagonism toward Islam. Another aim of Islamophobic actors is to develop hostility toward Islam based on Islamophobic attitudes and feelings through the symbolic violence applied to restrict the visibility of Muslims who live in various European countries and make efforts to integrate themselves into the society where they live. Opposition to Islam is created over the topics regarding certain concepts or objects such as minarets, hijab or halal food, which should be examined within the context of religious and conscientious freedom. Relevant discussions and approaches of administrative units toward religious practices are assessed in a way to support the prejudices regarding Islam. Media institutions from various European countries marginalize Islam and Muslims through the perspective of "West against Islam". Through the conflict theory or conflict-based religious perspective, one of the approaches analyzing the religious role from a macro level, the anti-Islamist approach of the west, is regarded as a reflection of the clashes based on financial interests (Roberts, 1990: 61-70).

The development of Islamophobia was analyzed as the ideology of symbolic violence in relation to the historical background of Islamophobia in the first section of this study while the second section of this study discussed how Islamic and Christian efforts generated Islamophobia in regard to the theory of religious clash, and the third section aimed to reveal the fact that the clash performed through scarce sources supports the Islamophobic discourse and ideology. In other words, the desire to prevent Muslims from appearing as financial and political actors in the public sector and use of every precaution has been effective in the emergence and development of Islamophobia. The suggestions regarding the fight against

Islamophobia were included in the conclusion section. Results indicated that the demands of taking part in financial activities, policy, education, and social and cultural fields would enable pluralism, that all sections of the society might experience a more dynamic interaction, and that a multi-cultural environment might be effective in the fight against Islamophobia.

The Ideology of Symbolic Violence: Islamophobia

Many concepts and terms were used to reflect negative attitudes and emotions toward Islam and Muslims. The concept that is used the most as the current expression of antagonism toward Islam and Muslims is Islamophobia. However, different terms were also used in particular scopes, countries, international organizations and academic environments. Racism against Muslims, intolerance to Muslims, prejudices against Muslims, violence against Muslims, hatred for Muslims and, opposition toward Islam and Muslims, Muslimophobia and demonization of Muslims are among these terms (Richardson, 2012). The concept of Islamophobia used to reflect the anti-Islamist discourse and ideology helped relevant actors build the language of alleviating or even justifying the violent crimes, including hate crimes against Muslims, all sorts of assaults, discrimination and exclusion toward Muslims in public places, and physical attacks against Muslims.

This concept was used in the article by Edward Said (1985), indicating that the western antagonism toward Islam, which is Islamophobia, and anti-Semitism have been interchangeably used (Richardson, 2012). However, a common use of the concept in social studies, policy and media has occurred after the report published by the English ideological institution called Runnymede Trust in 1997. Islamophobia as a threat to the coexistence of different cultures in Europe and an obligation to fight against this threat boosted the academic interest on this subject and created literature on Islamophobia. Both ideological institutions aiming to fight against Islamophobia and the report mentioned in the academic studies have become a significant source of reference. In reference to this report, analyses were made about the historical development and fundamental qualities of the definition of Islamophobia. The article by Canatan (2007), conceptually and historically examining Islamophobia, was written by referring to the Islamophobic characteristics in this report. Similarly, the article entitled "İslamofobi İle MücadeleKapsamındaİslamofobiyeKarşıÖrnekBirMüslümanToplumOluşturmalı" by Ali Murat Yel (2017) and "İslamofobiveİnsanHakları" (2017) by HakanTaşdemir referred to the afore-noted report. Therefore, Islamophobia turns into nothing but the current stereotyped considerations regarding the old antagonist approaches, which have become rooted in the psychic world of Europe toward Islamic.

As an ideology regarding the anti-Islam approach, history of Islamophobia can be dated back to the periods, Islam emerged for the first time. A hostile

approach was initiated toward Islam by the religious and political authorities aiming to maintain their statuses and interests after Islam was rapidly spread among the disbelievers from Mecca, Pagans, Jews and Christians who were committed to their religious values.

The intense contacts between Muslims and Christians arose from the Crusades lasting from the 11th to 13th centuries (1095-1291). Non-Muslims attacking Muslims made efforts to marginalize Islam and Muslims in a hatred discourse and antagonist theology. Moreover, Andalusia Umayyads, Fall of Istanbul and Islamic Influence on Europe through Sicily are among the historical incidents affecting the formation of the antagonism toward Islam (Ataman, 2017:16). The church always made efforts to trigger and organize people against Islam during the periods when the Ottoman Empire and western Christian countries contacted. Islamophobic concepts such as Turkophobia, which has been rising in many European countries recently, and Erdoğanphobia, which has become a major topic of discourse among the mainstream politicians and media members, are used to prevent Turkey's achievements. The fact that the Ottoman Empire had been the representative and defender of Islam in Europe for centuries brings Turkey to westerners' minds when Islam is mentioned. Thus, a concept of Turkophobia has been emphasized as Islamophobia has been rising in Europe, which is not coincidental. The mainstream politicians of Europe claim that Turkey does not belong to Europe due to its Islamic characteristics, marginalizing Turkey by stating that the country does not fit the western characteristics (Yanarışık, 2015:104). A neo-orientalist discourse is formed by referring to the World Values Survey and indicating that there have been no changes in the conservative and anti-feminine characteristics of Turkey in the last 20 years, and the purpose of justifying the Islamophobic approaches is followed. The perception that Islam is a threat to democracy, equality of women and men or western values has been formed in the process called orientalism by Edward Said (YelveNas, 2014:568).

Considering the Islamophobic attitudes and ideologies formed by dangerous approaches such as cultural racism, xenophobia, discrimination, clash of civilizations or orientalism, western actors make attempts to twist certain Islamic concepts such as jihad, form prejudices and associate Islam with terror. Antagonism toward Islam has been continually created through a religious marginalization formed artificially by the west, aiming to protect its financial and political interest. The Evangelist Protestant Fundamentalism, which was founded by the western media institutions in the early days of the previous century, was turned into Islamic fundamentalism by referring to the Iran Islamic Revolution of 1979, which was remarkable and interesting (Kedikli and Akça, 2017:74). Muslims were classified as Islamist and jihadist in this period, and Islam was regarded as a totalitarian religion through an integralist, essentialist and reductionist approach. Therefore, upon the dissolution of the Soviet Union in 1989 and the termination of Cold War era, Islam and Muslims were quickly reflected as another enemy, and the theoretical frame of

this reflection was set by the thesis entitled *Clash of Civilizations* (1993) by Samuel Huntington (Bayraktar, 07 February 2017).

Evangelism, reflecting the essence of "new right" movement that has been rising in the west with a strong emphasis on the marginalization of Muslims with an Islamophobic approach, making the world more Biblical, fundamentalism set by different cultic environments, and neo-conservationists represented by them were actually reflected by Trump, the current president of US (Göka, 2016).

The commitment of Islamophobic hate crime by Trump, who disregards the international laws can be regarded as his adaptation to Islamophobia invented in the west. Efforts should be made by the Islamic world, particularly the Muslim intellectuals, to conduct a fight against Islamophobia, a problematic concept that has been getting quite dangerous.

A remarkable example indicating how prejudices are activated toward Islam and Muslims through Islamophobia is as follows: A terrorist action took place in Oklahoma City in June of 1995, and many people, including children, were killed as a public building was bombed. All Muslims were blamed in the newspaper called "Today", stating that the perpetrators committed the crime in the name of Islam. After a short period of time, officers declared that this terrorist action was conducted by Christian militants. An antagonist approach was clearly displayed toward Islam in the media, aiming to associate Islam with terror, and Muslims were reflected as threats to the security and values of the west.

It is clear that antipathy and anti-Islamic approaches are supported by repeated clichés, stereotyped expressions, and hate discourses based on discrimination and racism. Thus, human fear is constantly triggered and manipulated in line with Islamophobia and efforts are made to maintain the antagonism towards Islam and Muslims. In addition, the concept of Islamophobia is also used as the instrument of relieving or justifying the symbolic violence, which is applied to Muslims, through the fears related to Islam (Ataman, 2017:15). Accordingly, efforts are made to mystify and sacralize Islamophobia, and anti-Islamic ideology is made permanent by making this ideology a popular agenda topic through different instruments and methods. Through the concept of Islamophobia formed out of emotions and cognition, a spirit full of fears toward Muslims and Islam is built and perception toward Islam is formed, reflecting that Islam opposes Christianity. The cognitive period formed through orientalism, which is supported by fears and hatred, serves as the motivational source of anti-Islamic approaches. Sociologists and social psychologists indicate that prejudices are turned inti stereotyped statements including, strong emotions. (Borell,2015:411). People with Islamophobia, i.e. the antagonists of Islam, use the concept of Islamophobia to reflect their fears toward Islam and Muslims. However, Islamophobia is not solely a fear and hatred concept. Instead, it also reflects the

malevolent campaigns against Islam and Muslims and playing active roles in this regard (Roald, 2004:53).

Hate discourse and crimes, prejudices, discrimination and social exclusion against Muslims are among the primary themes catching attention in the Islamophobia literature. These attitudes and stereotyped statements with the traces of vandalism, physical assaults, injuries, killing, psychological pressure and symbolic violence have a strong relationship. In strengthening this bond, politics and media work hand in hand with all their power. Islamophobic violence continues against Muslims in the fastest way possible within the frame of subjective and twisted Islamic images created and made a myth by the orientalist discourse. Making themselves unique in the discourse of cultural racism, the westerners thought that they could justify Islamophobic attitudes and behaviors upon the problematic belief that they had rights over Muslims (Sambur, 2016:11). It should be noted that stigmatizing Muslims as terrorists is a hate crime against this religion with a great number of believers. According to the data of the US-based PEW institution, the great majority of Muslims condemn terrorism. Similarly, most of the Muslims have no problems with democratic values. However, claims from the west that Muslims will make the Europe Islamic in the upcoming decades as they have a high birth rate and that they display Islamophobic attitudes to prevent Europe from becoming Islamic are totally wrong and fail to match with scientific facts.

Dissolution of Soviet Unions, establishment of communism, and selection of Muslims who have conflict-based relationships with the west as the others within the thesis regarding the clash of civilizations, which subjectively declares the end of time, are regarded as the reasons for the emergence and rise of Islamophobia, the new form of racism in Europe, which is not surprising. In fact, along with the religious, political, financial and cultural racist factors, extreme right wings have contributed to the rise of Islamophobia. However, claiming that Islamist ideas are the threats to the ideas of westerners is more explanatory as the main reason related to the rise of Islamophobia in Europe within the frame of conflict-based religious theory reflecting that establishing dominance over the scarce sources is possible through religious or ideological discourses.

Religious/Social Islamophobia

Islamophobia may arise due to religious, social, cultural, political and financial reasons. Christian westerners' perception of Islam and Muslims as a threat in the efforts to establish dominance on scarce sources through the conceptualization of religious-social Islamophobia reflects a meaningful ideology within the search for dominance via any religious or ideological discourses for the material or spiritual benefits. As Islam has been developing rapidly on a global scale, Christian westerners have created their anti-Islamic approaches in the form of

Islamophobia while referring to the stereotyped expressions rooted in the cultural codes under the leading of the church.

Following the powerful periods for Islam, particularly after the 18th century, western colonial powers began to reflect Islam as a war-ridden, violent and anti-feminine religion through the racist cultural assessments to justify their attempts to exploit the Islamic geography. They built the Islamophobic discourse to justify their violent acts and attempts to establish dominance over the scarce financial energy resources. Europeans' demands to achieve an economic advantage in the colonization process become their main motivational source and priority. They aimed to form the legal grounds for achieving their domination by acting alongside the church and showing that Christianity is more advantageous than other religions.

Invaders conducted their violent actions by benefiting from the church officials or missioners and made efforts to justify colonialism in this way. Bartolome de Las Casas (1484-1566), a Spanish missionary performing missionary activities in America, was among the first priests reflecting the violent acts of Christians. Indicating gold as the motivational resource for the European colonialist acts on newly-occupied lands, Las Casas reflects an exemplary story in this regard. Las Casas states that invaders told the leader of a local tribe to adopt Christianity, stating that if he did so, he would go to paradise, but if he avoided accepting Christianity, hell would be his destination. Christians' violent practices, such as killing natives or selling them as slaves, are remarkable. The number of internal critics, such as Las Casas, criticizing Christianity is not that many. Expressing the conflict of dominating scarce resources such as gold through religious discourses is still common in the Christian culture.

It is fair to state that Christian west has preferred a more conflict-based relationship, due to the dualist philosophy, in the efforts to dominate the society and nature since the first days Islam and Muslims faced Christianity and Christians for the first time. In order to understand the main reasons for this, we need to compare the institutional framework of the two religious traditions and look at the reflections and practices in real life, especially in the early stages of development. Islam is a balanced religion setting the balance between this and the eternal world through the idealization revealed to the Prophet and transformation of this idealism to realism under the guidance of the Prophet. In other words, the Prophet showed how to implement the basics of Islam and acted as a role model reflecting how a society can be sustained properly by employing the relevant principles if the balance between both worlds is distorted. However, it is hard to say the same for Christianity. Jesus was unable to be a model in transferring a revelation-based religious idealism to realism as he was crucified at an early age. The absence of such a role model has a share in the failure in setting the balance between idealism and realism in the materialistic trend, limitless colonialism and positive perception toward all sorts of extremism by the Christian West.

Islam etymologically means peace and obeying Allah's will. With the pattern exhibited by the Prophet, has had the chance to spread peace and justice among the people from various religions since the day it was revealed. However, the principle that the return can only occur toward Allah and that salvation can be achieved by obeying Allah's will enabled people to develop a will to escape from the dominance of despotic kings and empires in the Medieval Times. Solely seeking help from Allah and obeying nobody but Allah in all actions played a significant role in the spreading of Islamic belief over a wide geography. Losing all sorts of restricting limits enabled people to have freedom of will and use their minds. Seeing such basic characteristics of Islam, Christian westerners preferred using the hate crime against Islam, committing a crime and using terrorist excuses within the efforts to blemish Islam.

The statement with negative, prejudiced and insulting words toward Islam and the Prophet Muhammad by Pope Benedict XVI in a conference in Regensburg University, Germany, on 12 September 2006 created rightful chaos in the Islamic world. Pope stated in this speech that Islam has not brought anything new and that Islam means violence. Christian westerners have always made wrong and twisted statements about Islam and Islamic history and maintained their hostile attitudes. Attempting to sustain such a conflict-based environment, Pope apologized to the Islamic world upon the protests from Muslims. Actually, he did not apologize to Muslims, stating that those words do not belong to him and that he referred to a text from the Medieval Times (Yanarışık, 2015:108). Conveying the referred ideas without making a criticism, refutation or comment and choosing the September 12 anniversary as the right time means these Medieval ideas are totally adopted. Moreover, the language used by the Pope is not so different from the language of the church that conducted the Crusades. Christian west regarded any other religions or beliefs as Pagan or idolatry and followed a religious policy to make these Christian through the "sacred war" (Abdul Hamid, 2010:157). The concept of jihadist generated by the West against Islam and the Christian stress that Islam is a violence-ridden religion does not go beyond the groundless claims used by western Christianity to justify the western discourse. The attempts to make all non-Christian people Christian through the sacred war are nothing but religious reflections of the Eurocentric ideology. Developing an Islamocentric view and mentioning the exemplary approaches of the Prophet in every platform would be suitable. Accordingly, practices in Islam and by the Prophet are totally different to the Christian western actions performed to ensure that people change their religions obligatorily.

The Islamophobic provocations of the present time are conducted through all sorts of instruments, including the church, cinema, media, books and popular culture. As all sorts of provocative actions of the West against Islam and Muslims are literally watched by the political authorities and no preventive actions are taken, Islamophobic actions and attitudes continue everywhere (Yanarışık,

2015:109). The efforts to point the migrants, the majority of whom are Muslims, as the source of many social problems contributed to the process of preparing an environment that is ready to justify any actions insulting and blemishing Islam and Muslims.

The Prophet respected the Jewish and Christian societies, and many people from these societies preferred Islam due to their admiration and love toward the strong characteristics of the Prophet. The legal amendment is known as the certificate of the Madinah urban state founded after the migration of the Prophet to Madinah assigned equal citizenship statuses to the people from different religions such as Judaism. The principles, such as the rule of law and following justice in the governance actions, are at the top of the chart indicating Prophet's personal values. The principle of justice was never neglected regardless of financial, hierarchical or social classes. Let alone discriminating against the Jews and Christians; qualified non-Muslims were employed as bureaucrats upon the principle of 'competent work for competent people'. The sincere attitude of the Prophet toward the people and his strong characteristics catching the attention of humanity reveal the prejudices of the Medieval Christianity and Europe reflecting Prophet as a malevolent person. The groundless and fake claims of the westerners that the Prophet spread Islam through wars have been assessed for a long time and reached the present times.

Despite the numerous numbers of attempts to blemish Islam in England, Islam is the religion developing at the highest rate, which is among the important reasons for the increase of the hatred and antagonism toward Islam. According to a study, the estimated number of educated, Caucasian Muslims in England is higher than 20,000. Referring to the life stories of Muslim English people, it is clear that many factors have been effective in their preferences. Accordingly, domestic life, closeness to the elderly, commitment to the society rather than individualism, and sharing the same feelings with Muslims in the rejection toward certain modernity elements triggering or promoting selfish approaches are among the significant motives in the acceptance of Islam (Soutar, 2010:13-14).

Fears or Islamophobia generated as a response to the spread of Islam is conducted or reflected through symbolic violence. Symbols are among the significant elements establishing the religious institution. In the West, the visibility of Islam and Muslims in the public sphere is tried to be blocked through symbolic violence. I would like to point out the necessity to discuss the issue in relation to the temples, which, to me, will contribute to the development of multi-culturalism that will enable the cultural visibility in the public area and form the frame of cultural visibility. The existence of societies is based on the ability of people with pretty different ideas to act concordantly (Soutar, 2010:14). Muslims are transformed into fear objects by preventing their visibility through relevant religious symbols such as mosques or minarets, i.e. applying symbolic violence on them. The marginalization of differences will prevent the sustainability of social presence. The presence of a temple in public areas, looking just like a museum that is artistically and

aesthetically displayed, will play a key role in the development of a new cultural interaction channel (Göle, T24).

The west generally consists of homogeneous societies (Roald, 2004). Therefore, groups as the minorities within the majority are treated less pleasantly than the others. Homogeneity shows itself in the architecture of temples. For instance, the cathedral constructed in the place of a great Aztec pyramid in Mexico City is no different than the cathedrals in Spain. The Christian ideology of intolerance to difference lies behind this construction. However, Islamic countries had no problems regarding the construction of temples of different religions on the condition that these temples have no elements that could distort the tawhid belief and that they suit the general architecture of the country. The design of the mosque built by the Presidency of Religious Affairs in Cologne was planned by a non-Muslim German architecture in a form that will meet the needs of both Muslims and non-Muslims. It is without a doubt that such a case should be regarded as another communicational channel for the emergence of a public culture that will enable mutual interaction (Göle, T24). The importance of multi-culturalism, which will enable people with different ideologies to act collectively in sustaining the activity of the society properly, can be clearly seen once again.

The reasons behind the negative attitudes of Christianity toward Islam includes considering the latter as an opponent. Positioning Islam as the other actor that will always cause conflicts is performed through Islamophobia, an ideological discourse. The activities of scientific and secularist actors who are the successors of the 68 generations that fought with the church as anti-Islamic voices increased in the west are among the other relevant factors. As the public visibility of Islam increased in the 1990s in France, people sustained their anti-religious approaches through Islam (Göle, T24). Certain new-generation intellectuals who are believed to have made efforts in defending basic rights and freedoms, including the rights of minorities through the left views, suddenly have Islamophobic emotions when Islam and Muslims are mentioned, which reflects the activity of this dualist structure from the dominant Christian culture in the social life.

Economic Islamophobia

The anti-Islamic approaches can be clearly seen in the western world, particularly Anglo-Saxon and Northern countries and other countries where Buddhism and Hinduism are lived. If an explanation is to be made in regard to the generality of anti-Islamic ideology on a global scale, this point can be analyzed in relation to the conflict-based religious theory. This approach reflects that the establishment of dominance over scarce resources with financial, political and social content can be explained through religious or ideological discourses. The religious-financial conflict can be witnessed within the relationships among the Christians in Europe and non-Christians (e.g. Jews).

As mainstream Christianity has been the dominant ideological system since the late Roman era in the west, this hegemonic structure determined the quality of the relationship with the Jews. Catholic Christianity ignored the commercial topics or questions due to its sensitivity regarding the issue of the prohibition on interests and therefore, Jews were permitted to reside in western cities to perform many sorts of commercial activities, including interest-based actions. However, attitudes of the Catholicism (or Christianity in general) regarding the topic of interest has changed. Following the Protestant Reformation movement, which is one of two concepts believed to have been effective in the birth of Weber's capitalism, a misconception that lending money (for a certain sum of interest) is not wrong has been developed among the Protestants. A conflict emerged on the scarce resources as Christian merchants started to take part in the financial activities of the Jews. Christians used their advantages to be the dominant group and pushed Jews out of economic life through the anti-Semitic ideological discourse. The religious, ideological discourse here serves as the cover to hide the conflict regarding the scarce resources.

The religious discourse was totally transformed into an ideology used to justify totally discriminatory behavior. In other words, those outside the majority were positioned on a lower level religiously and spiritually, and efforts were made to justify every non-human attitude without feeling any sense of guiltiness. The Jewish-Christian tradition in this new period accepts no limits in terms of benefiting the blessings in this world. Peter Berger, a well-known American sociologist, regards these developments as some of the important reasons behind the concept of secularization. The significant factors behind the afore-mentioned negative incidents include the efforts and greed of the Christian west to control the world and consume the resources, their consumption-based trend of profanation through science and technology, and absence of an exemplary character that will set the balance between idealism and realism in the process of becoming Christian.

Christian westerners' efforts to make Islam and Muslims the others with whom conflicts are to arise in the issue of capturing many forms of raw material such as petroleum in the countries where Muslims represent the majority have a share in the development of an Islamophobic discourse based on prejudices and discrimination. It is clear that there are three variables which have particular importance in the rise of Islamophobia and the increase of prejudices toward Islam accordingly:

The first is related to the efforts to cover the western intention of dominating petroleum in the Middle East by creating a negative image of Islam and Muslims. For instance, as a result of the energy crisis and following petroleum wars after the 1970s, the search for legitimacy becomes clear, considering the increase in the number of anti-Arabic and anti-Islamic prejudices. The efforts to justify the occupation of Iraq by the US to capture petroleum sources in this country through

the ideological discourses such as human rights or democracy are actually quite clear without the need to perform deep analyses.

The second reason is related to jealousy and concerns regarding the success of Muslims in western social life. The western countries, particularly the US, uses cultural racism, a hate crime, to justify the Islamophobic discourse. Accordingly, after Muslims started to be visible in the professional and educational areas of the west, cultural characteristics such as dressing, beliefs ,or languages were highlighted, and prejudices and discriminative acts increased, which are not confidential.

Muslims' demands regarding theological issues such as halal food, hijab, mosque and minaret consumption are prevented through Islamophobic discourses. Moreover, a strong sense of "we-them" is founded through symbolic differences and various theological indicators are prohibited due to the antagonism toward Islam. Another aim is to prevent the manpower from Islamic countries from getting into vertical mobility. The reason or factor behind the development of Turkophobia which is present in many western countries within the context of Islamophobia includes the employment and higher professional positions of many Muslim Turks who moved to the west to meet the manpower deficit, to benefit from educational opportunities and to achieve a social status there. As the main factor in the development of antagonism toward Islam is financial concerns, the claims that Muslims will make the Christian world Islamic in the near future and that Christianity is protected for that reason do not match the reality in this regard.

The third reason in this regard can be explained as the globalization of discrimination. Countries that want to take control of scarce and valuable resources by force want to globalize discrimination and prejudice (Roberts, 1990:277). It is fair to state that stereotyped prejudices regarding the non-western groups (particularly the Muslims) were developed to justify discriminatory acts or to claim that this is morally correct based on the afore-noted factor as the third reason for the development of cultural racism. In addition to the important role played by the economic benefits in the increase of anti-Muslim emotions, prejudices or Islamophobia are formed through the physical characteristics, visibilities, languages, cultures and religions of the people who are from the marginalized or regarded as enemies. The reason behind the increase of Islamophobic attitudes due to the activities of various social actors, particularly the church, includes the approaches aiming to block the ever-increasing success of Muslims in every field of the social life.

Conclusion

It is clear that Islamophobia is a sort of discrimination with all kinds of prejudices and stereotyped expressions against Islam and Muslims. Moreover, this

concept includes groundless fears with a social exclusivist approach and oppressive practices against Muslims, hate crime and discourse, and cognitive and emotional efforts to form a negative image. Islamophobia was turned into a mystified and sacred term, and efforts were made to internalize this concept based on fears. Therefore, attempts were made to justify anti-Islam and anti-Muslim emotions and attitudes through the comprehensive concept of Islamophobia. Accordingly, the phrase of antagonism toward Islam and Muslims should be used instead of Islamophobia.

Muslims were neglected, insulted and excluded from all areas of social life and they suffered from discrimination, which means that they suffered from symbolic violence that is more dangerous than physical violence. These are the results of Islamophobic activities. Considering the negative perceptions toward Islam and representations regarding Muslims, intellectual people have important duties in reflecting the basic principles and values of Islam, which is literally the religion of peace, which means obeying nothing but the will of Allah, and which makes humans the most honorable creature. Raising Muslim intellectuals, who make efforts to improve themselves specifically against the activities of anti-Islamists, is a must. Adopting the principle of being successful in all fields of social life, including economy, politics, culture and education, which is one of the forms of contact between the Muslim and non-Muslim Europeans, is also a must (Göle, T24). Being visible in society occurs through being in a mutual interactive relationship with the majority and increasing the integrative relationship channels. In addition, this new Muslim intellectual class should organize itself within various ideological organizations against the anti-Islamic approaches, use the communicational channels, and increase its social visibility. It should be noted that the terrorist actions from Muslims have a major share in the formation and the increase of Islamophobic emotions. Accordingly, sociological acts of terror organizations such as al-Qaeda and ISIS should be detailed more (Akyol, 2017; Göle, T24).

As an "ethos" (value system) is formed and antagonism toward Islam is adopted in the west, it can be stated that using this concept is problematic, and therefore the concept of antagonism toward Islam can be preferred. Muslim intellectuals and scholars should make efforts to reflect the main values of Islam, the religion of peace, to people as a response to westerns who neglect, insult, exclude Muslims from all social fields, and apply cultural racism and symbolic violence on the Muslims. Muslims have to increase their reputation or visibility by organizing themselves within certain ideological institutions or using certain communicational channels in this regard. Attention should be given to the efforts to increase the number of Muslim intellectuals who have an awareness of staying at the top level against the unpleasant activities of anti-Islamists. Thus, academic studies in different western universities should be supported with grants. It is a fact that the studies and efforts of Jewish scientists who work in different western

universities have had a key role in transforming anti-Judaism, which was highly common until the recent periods, into friendly relationships. However, it is hard to change such negative attitudes with a history toward Islam and Muslims in a short period of time but it is without a doubt that patient efforts to terminate anti-Islamist prejudices will yield results considering the divine tips in Quran that reviving a person's mind means reviving the ideology of the entire humanity (al-Ma'idah, 5/32). We have to work hard to fulfill what is ordered in these divine words as a response to those with Islamophobia aiming to associate Islam and Muslims with terrorism (Çağrıcı, 2017, February 08).

"O you who have believed! Upon you is [responsibility for] yourselves. Those who have gone astray will not harm you when you have been guided. Together, to Allah you'll return; then He will inform you of your deeds (al-Ma'idah, 5/105)."

REFERENCES

- Abdul Hamid, A. F. (2010). "The Prophet (peace be on him) as a Model for Universal Peace and Justice", *INSIGHTS*, 'Mercy for the Worlds' Number, 02: 2-3 (Winter 2009-Spring 2010), 153-178.
- Akyol, T. (2017, June 20). "İslamofobikTerör", *HürriyetGazetesi*.
- Alrassı, A. (2014). "Fighting Against Religious Extremism And Islamophobia - The Pillar For A Sustainable Harmony Between West And Islam", *SEA-Practical Application of Science*, Volume II, ISSUE 1(3), 39-47.
- Ataman, M.(2017). "Batı'dakiİslâmveTürkAlgısı:TıkananBatı'daYenidenYükselenIrkçılık, KorkuEndüstrisiİslamofobi", *DiyanetAylıkDergi*, Issue: 317, 15-17.
- Bayraklı, E. – Hafez, F. (2016). "The State Of Islamophobıa In Europe", http://www.İslâmophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2017/03/Introduction_2016.pdf (Date Accessed: 14.12.2017).
- Bayraktar, C. (2017, February 07). "Birişgalbiçimi: İslamofobi/İslâmKarşıtlığı", *YeniŞafakGazetesi.*
- Borell, K. (2015). "Islam and Christian-Muslim Relations", 26 (4), 409-421, http://dx.doi.org/10.1080/09596410.2015.1067063
- Böhürler, A. (2017, 18 Mart). "Katolikbaharı/ İslamofobiyekarşıçıkan Papa Francis", *YeniŞafakGazetesi.*
- Canatan, K. (2007). "İslamofobive Anti-İslâmism: KavramsalveTarihselYaklaşım", *BatıDünyasındaİslamofobive Anti-Semitizm*, K. Canatanve Ö. Hıdır (ed.), Ankara: EskiyeniYayınları.
- Çağrıcı, M. (2017, 08 Şubat). "İslamofobi", *KararGazetesi*.
- Ekman, M. (2015). "Online Islamophobia and the politics of fear: manufacturing the green scare", 38 (11), 1986-2002.

• EUMC Annual Report (2005). "Racism and Xenophobia in the EU Member States", http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/103-ar05p2en.pdf, (Date Accessed: 17.11.2017).

• EUMC, (2006). "AvrupaBirliği'ndeMüslümanlar: Ayrımcılıkveİslamofobi", file:///C:/Users/user/Downloads/1936-EUMC-highlights-TR.pdf (Date Accessed: 17.11.2017).

• Faimau, G. (2015). "The Conflictual Model of Analysis in Studies on the Media Representation of Islam and Muslims: A Critical Review", 9 (5), 321-335.

• Göka, E. (2016, January 10). "Günahlardanarınmaaracıolarakİslamofobi", *YeniŞafakGazetesi*.

• Göle, N. T24, "4 yılboyunca 21 Avrupakentindearaştırmayapan Prof. NilüferGöle, 'sıradanMüslümanlar'ınkitabınıyazdı" https://f.hypotheses.org/wp-content/blogs.dir/96/files/2012/11/T-24-siradan-muslumanlar.pdf (Date Accessed: 19.10.2017).

• Karaman, H. (2016, January 07). "İslamofobiye Malzeme Sunanlar", *Yeni Şafak Gazetesi*.

• Kaya, S. (2015). "Islamophobia in Western Europe: A Comparative, Multilevel Study", *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol. 35, No. 3, 450–465.

• Kedikli, U. and Akça, M. (2017). "Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Artan İslamofobi", *TESAM Akademi Dergisi*, 4 (1), 57-95.

• Richardson, R. (2012). "Islamophobia or anti-Muslim racism – or what? – concepts and terms revisited", http://www.insted.co.uk/anti-muslim-racism.pdf (Date Accessed: 17.10.2017).

• Ring, N. C. – Nash, K. S. et al. (1998). "Introduction to the Study of Religion", New York: Orbis Books.

• Roald, A. S. (2004). "New Muslims in the European Context: The Experience of Scandinavian Converts", *Brill Academic Pub.*

• Roberts, K. A. (1990). *Religion in Sociological Perspective*, Wadsworth Publishing Company.

• Runnymede Trust (2017). "Islamophobia: Still a Challenge for Us All, London: Runnymede Trust, https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf (Date Accessed: 15.12.2017).

• Sakellariou, A. (2011). "The 'Invisible' Islamic Community of Athens and the Question of the 'Invisible' Islamic Mosque", *Journal of Shi'a Islamic Studies*, 4(1):71-89.

• Sambur, B. (2016). "İslâm'I Anlamak, İslamofobiden Arınmak", *Kamu'da Sosyal Politika*, 9 (14), 9-15.

• SETA, (2016). "European Islamophobıa Report 2016", http://www.İslâmophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2017/05/EIR_2016.pdf, (Date Accessed: 17.12.2017).

• Subaşı, N. (2017). "İnsan Bilmediğinden Korkar, Korku Endüstrisi İslamofobi", *Diyanet Aylık Dergi*, 317, 30-33.

- Taşdemir, H. (2016). "İslamofobi ve İnsan Hakları", *Kamu'da Sosyal Politika,* 9 (14), 32-34.
- UHİM (2015). "Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık", Türkan, H. (Ed.), Şen Ofset: Istanbul.
- Yanarışık, O. (2015). "Turkey-EU relations and the representation of AK Party in the western political and media discourse", *University of Warwick, Department of Politics and International Studies,* (Unpuplished PHD Thesis), http://wrap.warwick.ac.uk/77659/1/WRAP_Thesis_Yanarisik_2015.pdf (Date Accessed: 14.12.2017).
- Yel, A. M. (2016). "İslamofobiye Karşı Örnek Bir İslâm Toplumu Oluşturulmalı", *Kamu'da Sosyal Politika,* 9 (14), 25-31.
- Yel, A. M. and Nas, A.(2014). "Insight Islamophobia: Governing the public visibility of Islamic Lifestyle in Turkey", *European Journal of Cultural Studies*, 17(5), 567-584.

الإسلاموفوبيا كلغة مصطنعة لمعاداة الإسلام في الغرب (المنظور الاجتماعي الصدامي- منظور الصراع الاجتماعي)*

أ.د. حسني أزبر بودُر

جامعة إمام سوتشو؛ كهرمان مرعش – كلية الإلهيات؛ قسم العلوم الدينية والفلسفية: hebodur@ksu.edu.tr

الخلاصة:

لقد قامت المقاربات والاعتبارات الأيديولوجية مثل: الاستشراق، وصراع الحضارات، والتمييز، والعنصرية، وخطاب الكراهية، ومعاداة الأجنبي يدور مهم في ظهور الإسلاموفوبيا التي تطورت إلى محاربة الإسلام ومعاداته. ويمكن، حسب وجهة نظر بيير بوردر (Pierre Bourdieu)، النظر إلى التعبير عن معاداة الإسلام ومناهضة المسلمين بالإسلاموفوبيا (الرهاب من الإسلام) على أنه عنف رمزي معنوي أكثر خطورة من العنف المادي. وقد تم تناول هذا البحث من المنظور الاجتماعي وبالاستناد إلى نظرية العنف الرمزي لدى بوردر الذي يقوم في دراسته على أساس المنهج النوعي بالاعتماد على البيانات والمعطيات التي جمعت من نوعين من المصادر. أما النوع الأول من المصادر فيتكون من التحقيقات والحوارات والكتب والمقالات المتعلقة بالموضوع، بالإضافة إلى البيانات والخطابات الصادرة عن السياسيين من التيار الرئيسي. وأما النوع الثاني من مصادر البيانات فيتألف من التقارير الدورية التي تنشرها مؤسسات المجتمع المدني ومنظماته أو المؤسسات الفكرية. ويتشكل الإطار النظري للبحث من نظرية الصراع وأطروحة الصراع الديني التي تُعد إحدى وجهتي النظر اللتين تدرسان دور الدين في المجتمع على صعيد شامل. وحسب هذه المقاربة فإن صراع الهيمنة على الموارد والثروات المحدودة في أساسه إنما يتغذى على الخطابات الدينية أو الأيديولوجية. وتم التوصل في هذه الدراسة إلى نتيجة مفادها: أن للصراع القائم على الأساس الديني والاجتماعي والاقتصادي دوراً مهماً ومؤثراً في ولادة أيديولوجية إسلاموفوباوية تحمل معنى مناهضة الإسلام والمسلمين. وتبين لنا أنه من المهم أن يقوم المنظرون ورجال العلم والمفكرون المتمرسون والمتمكنون في مجالاتهم بتعريف الإنسانية بأسس الإسلام الرئيسة ومبادئه، بدلاً من صرف الطاقات والإمكانات بالخطابات الدفاعية الرامية إلى الحد من انتشار ظاهرة الإسلاموفوبيا وتطورها في الغرب خاصة، وسائر أنحاء العالم عامة.

الكلمات المفتاحية: العنف الرمزي، خطاب الكراهية، العنصرية الثقافية، مناهضة الإسلام

* وهذه هي الترجمة العربية للدراسة بعنوان "Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)" التي نشرت في العدد السّادس من مجلة الإلهيات الأكاديمية. (حسني أزبر بودُر، الإسلاموفوبيا كلغة مصطنعة لمعاداة الإسلام في الغرب (المنظور الاجتماعي الصدامي - منظور الصراع الاجتماعي)، الإلهيات الأكاديمية، ٢٠١٧، العدد: ٦، ص ٦٩-٨٦). من الواجب أن يستند في الإقتباس إلى المقالة التركية.

Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)

Özet

İslâm karşıtlığına ve İslâm düşmanlığına evrilen İslamofobiye giden yolda, oryantalizm, medeniyetler çatışması, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve nefret söylemi gibi ideolojik yaklaşımlar önemli rol oynamıştır. Anti-İslâm ve Müslüman karşıtlığının İslamofobik ifadelendirilmesi, Pierre Bourdieu'nun yaklaşımıyla fiziksel şiddetten daha tehlikeli olan sembolik şiddet olarak görülebilir. Bourdieu'nun sembolik şiddet tezine dayandırılan ve sosyolojik perspektiften ele alınan bu çalışma iki tür kaynaktan toplanan verilere dayanarak kalitatif yöntemle yürütülmüştür. Birinci tür kaynakları, konu ile ilgili yazılmış kitaplar, makaleler ve söyleşiler ile ana akım siyasetçilerin söylem ve demeçleri oluşturmuştur. İkinci tür veri kaynakları ise çeşitli sivil toplum ya da düşünce kuruluşlarının periyodik olarak yayınladıkları raporlardan meydana gelmektedir. Çalışmanın teorik çerçevesini, dinin toplumdaki rolünü makro düzeyde inceleyen iki ana perspektiften biri olan çatışmacı teori ve dini çatışma tezi oluşturmuştur Bu yaklaşıma göre, temelde kıt kaynaklar üzerindeki hâkimiyet mücadelesi dini veya ideolojik söylemlerle yürütülmektedir. Bu çalışmada dini, sosyal ve ekonomik temelli çatışmanın İslâm ve Müslüman karşıtlığı anlamında İslamofobik bir ideolojinin doğuşunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Batı'da ve dünyanın her yerinde İslamofobinin yükselişini engellemede savunmacı söylemlerle enerjiyi tüketmeden, alanında uzmanlaşmış teolog, bilim adamları ve entelektüellerin İslâm'ın temel esaslarını insanlığa aktarmalarının önemli olacağı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sembolik Şiddet, Nefret Söylemi, Kültürel Irkçılık, İslâm Karşıtlığı

Islamophobia as an Invested Language of Anti- Islam in the West (Conflict Sociological Perspective)

Abstract

On the way to Islamophobia evolving into Islam antagonism, theoretical frameworks such as clash of civilizations, orientalism, xenophobia, discrimination, and hate discource and crime have played important roles. According to Pierre Bourdieu, articulating anti-İslâm and Muslim antagonism as Islamophobia could be regarded as symbolic violence which is more dangerous than physical violence. Gathering data from two different sources, this study has a qualitative approach based on Bourdieu's symbolic violence. First type of data are composed of books, articles, studies, and discourse and statement of mainstream politicians. Second type of data are collected from the reports released by civil society and think tanks. In this study, symbolic violence is used as an analytical tool. Also this study is based on conflict theory which is one of the two perspectives studying religion's role in society at the macro level and religious conflict thesis. According to this perspective, competitive struggle on scarce resources is maintained with religious and ideological discourse. This study demonstrated that how the conflict based on religious and economic reasons affected the rise of Islamophobic ideology defining Islam and Muslim antagonism. In conclusion, the importance of expert theologians and intellectuals' defensive discourse in preventing the rise of Islamophobia both in Western world and all over the world without wasting the energy was emphasized and their conveyance of basic principles of Islam to humanity was suggested.

Keywords: Symbolic Violence, Hatred Speech, Cultural Racism, Islam Antagonism

مدخل:

إن المفاهيم والمصطلحات تُستخدم كأدوات تحليلية مهمة في الدراسات والأبحاث العلمية الاجتماعية. ولكن من المعلوم أن المصطلحات تتشكل ضمن السياقات الاجتماعية الثقافية التي أُنتجت فيها من جهة، وتتعرض مع مرور الزمن للتحول والتحور في الدلالات والمعاني من جهة أخرى. وبالإضافة إلى ذلك يلاحظ أن بعض المصطلحات علاوة على بنيتها وطبيعتها المتغيرة هذه يتم إدراجها ضمن منحى توجيهي معين بشكل مرتبط بالجوهر الأيديولوجي الذي تحمله. وانطلاقاً من ذلك يمكن القول: إن مصطلح الإسلاموفوبيا بدوره هو مصطلح ابتدعه العالم الغربي ضمن ظروفه السياسية والثقافية والدينية والاقتصادية كلغة أيديولوجية مسيئة للإسلام والمسلمين.

لقد أقام العالم المسيحي تطوره وتنميته الثقافية على أساس مزدوج، وسعى دائماً إلى إنشاء الآخر الأجنبي الذي سيكون بحالة صراع وصدام مستمر معه. ولهذا فإنه عمل منذ لقائه الأول بالإسلام على تطوير لغة وخطاب متضادين على أساس الـ«نحن» والـ«هم». وفي الواقع فإن الإطار النظري لهذه العملية مرسوم من خلال الاستشراق وصراع الحضارات. أي إن جذور كراهية المسلمين ومعاداتهم إنما تعود إلى القرون الأولى التي دخل فيها الإسلام إلى أوروبا. فقد بدأ تطوير خطاب مناهض ومعاد للإسلام على الصعيد الأيديولوجي والسياسي والثقافي لمواجهة الانتصار الأول الذي حققه الإسلام على العالم المسيحي، وأنشئت مناهضة الإسلام والمسلمين أو الإسلاموفوبيا في هذه المرحلة عن طريق العنصرية ومعاداة الأجنبي والتمييز والأحكام المسبقة والصور النمطية.

لقد ورد ذكرعبارة إسلاموفوبيا لأول مرة في التقرير الذي نشرته مؤسسة رنيميد تراست (Runnymede Trust) الفكرية البريطانية عام ١٩٩٧ تحت عنوان «الإسلاموفوبيا: تحدٍّ لنا جميعاً» للإشارة إلى ظاهرة الكراهية والخوف المتناميين تجاه المسلمين في بريطانيا. وعرف التقرير ظاهرة الإسلاموفوبيا أنها عداوة غير مبررة ولا تستند إلى أساس تجاه الإسلام[١]. وبعد نشر هذا التقرير أصبحت هذه الكلمة تتردد بين الحين والآخر في الدراسات والأبحاث التي تتناول موضوع الإسلاموفوبيا. والملفت أن هذا المصطلح يتم استخدامه في الأوساط الأكاديمية بشكل سطحي للغاية، رغم التعقيدات التي يحتويها والغموض الذي يلفه. ورغم أن بعضهم يدعي أن مصطلح الإسلاموفوبيا إنما ظهر في أمريكا في نهايات ١٩٨٠ أو بداية القرن العشرين، إلا أنه يُعد حسب التقرير مصطلحاً جديداً[٢]. وإننا نشاهد تنامي المشاعر والمواقف السلبية والعدائية بصورة واضحة وجلية في أوروبا وفي الكثير من بقاع العالم قبل نشر التقرير المذكور، أي في الثمانينات من القرن العشرين. ومن جملة الأسباب الظاهرية لهذه الحالة هي النفور من الإسلام والتمييز والعنصرية الثقافية بشقيها العقدي والتطبيقي التي تشكلت خلال المرحلة التاريخية تجاه الإسلام والمسلمين. وفتحت هاتان الحالتان شديدتا الصلة

(١) Runnymede Trust, 1997: 4.
(٢) Runnymede Trust,2017:13.

ببعضهما بعضاً الباب أمام كراهية الإسلام والخوف منه، وظهور موقف متمثل بعدم محبة المسلمين، أي فتحتا الباب أمام بروز ظاهرة الإسلاموفوبيا(٣). وتتجه تقريباً الأبحاث والدراسات كافة التي تجري في بلادنا حول ظاهرة الإسلاموفوبيا في الفترة التي تلت أحداث ١١ أيلول ٢٠١١ إلى أن المصطلح استخدم لأول مرة في هذا التقرير(٤). وخلال السنوات الأخيرة أصبح مصطلح الإسلاموفوبيا يُعرف كلغة للمواقف والمشاعر السلبية للغاية تجاه المسلمين. ولكن من الجدير ذكره أن هناك أوجهاً وصيغاً مختلفة للإسلاموفوبيا مستخدمة كتمييز ضد المسلمين في السياقات الاجتماعية والاقتصادية المختلفة.

رغم أن الرأي القائل: إن للإسلاموفوبيا صيغاً وأشكالاً مختلفة في السياقات السياسية والاقتصادية والاجتماعية والثقافية المختلفة تحتل مكاناً في هذا المجال، إلا أنه من الواضح أنه قد تم بهذا المصطلح تجسيد المسلمين بالشيء المخيف والمكروه، ومن ثم خلق عداوة تجاه الإسلام. وهكذا يُستنتج أنه قد جرت محاولة شرعنة الأحكام المسبقة والكراهية وممارسة مختلف أشكال العنف ضد المسلمين من خلال عبارة الإسلاموفوبيا.

ورغم عدم وجود إجماع على تعريف الإسلاموفوبيا أو رأي محدد حول ماهيته، إلا أنه من الجدير لفت النظر إلى المحاولات التي جرت لجعل هذا المصطلح قابلاً للاستخدام بشكل تحليلي. وعند التدقيق في الأدبيات التي تشكلت بشأن الإسلاموفوبيا يتبين لنا أنه قد جُسد الإسلام والمسلمون بالشيء المخيف والمفزع، وجعلا هدفاً للأحكام المسبقة والكراهية والتطرف.

إن الأحكام المسبقة من منطلق الإسلاموفوبيا، التي تكون على شكل المواقف والمشاعر السلبية تجاه المسلمين كافة دون تفريق، فتحت الباب في الغرب أمام ممارسة العنف ضد الإسلام والمسلمين(٥). وفي الحقيقة ليس من الصواب استخدام المعاني التي يتضمنها هذا المصطلح بشكل من الأشكال. وذلك لأن الإسلاموفوبيا، أو المسلم-فوبيا يعني الأحكام المسبقة والكراهية ضد الإسلام والمسلمين، حيث إن هناك مساعي خبيثة مبيتة وراء هذا المصطلح، مثل: الإقدام من خلاله على محاولة تصوير الإسلام والمسلمين بصورة الشيء المخيف والمفزع، وتحويل المشاعر البشرية، مثل: مشاعر الخوف التي تسيطر على الإنسان عند سيره وحيداً في الظلام، أو مروره بجانب المقابر ليلاً إلى حالة أنطولوجية(٦). إلا أن الخوف المختلق والمصنوع بحق الإسلام والمسلمين هو اجتماعي أكثر من كونه تحليلياً.

إن الإسلاموفوبيا يُعد بشكل قطعي مصطلحاً مستدعياً للخصومة والعداء ضمن نطاق الخوف المختلق والمصطنع تجاه الإسلام والمسلمين، وصار بعد الهجمات الإرهابية في ١١ أيلول ٢٠٠١ مصطلحاً مشهوراً يُلجأ إليه للإشارة إلى ظاهرة معاداة الإسلام في الغرب خاصة وفي العالم عامة. ولا شك أن تزايد المواقف والمشاعر

(٣) Runnymede Trust, 1997:2.

(٤) انظر: Canatan, 2007.

(٥) Akyol, 2017,20 Haziran.

(٦) Subaşı, 2017.

الإسلاموفوباوية، وسعي الإسلاموموفوباويين، أو الكارهين للإسلام إلى تصعيد عداوتهم للإسلام بالاستعانة بمختلف الوسائل، لا شك أن كل هذا قد سرع من وتيرة الدراسات والتحليلات وإعداد التقارير التي تتناول هذه المسألة. ومن جملة ذلك مقالنا هذا، الذي حاولنا فيه الاستفادة من المراجع التي كتبت حول ظاهرة الإسلاموفوبيا، ومن التقارير التي أعدتها المؤسسات والمنظمات الفكرية الموجودة في بلادنا وفي العالم الغربي في شأنه.

إن الدراسات التي جرت حول الإسلاموفوبيا تكشف أنه جرى تمثيل الإسلام بشكل عام بالأحكام المسبقة، وبجملة من الصور والانطباعات النمطية الجاهزة، وتم تجذير مشاعر معاداة الإسلام والمسلمين في الحياة العامة. وإن التحليلات المستندة إلى المصطلحات والأطر النظرية مثل: العنصرية الثقافية والاستشراق وصدام الحضارات والإقصاء ومعاداة الآخر الأجنبي وجريمة الخوف والكراهية هي ملفتة للنظر بوصفها عوامل رئيسة مغذية للإسلاموفوبيا.

ومن جانب آخر يشار إلى أنه من خلال التطرق إلى الأفكار والآراء الإسلامية المنغلقة والمنفتحة في تقرير الإسلاموفوبيا الذي نشرته مؤسسة رنيميد تراست عام ١٩٩٧ يتبين أنه يمكن وضع حد للإسلاموفوبيا عن طريق تطوير الإسلام الثاني، أي المنفتح. وهذا النوع من التحليل يذكرنا بمتغيرات نمط (أ) و (ب) لدى العالم الاجتماعي والوظيفي الأمريكي تالكوت بارسونز التي تبين خصائص أنماط السلوك كسمات ومزايا للمجتمعات التقليدية والحديثة.

وإن الاكتفاء بتصور الإسلام وإدراكه على أساس النمط النموذجي التقليدي فقط من شأنه تغذية ومفاقمة الأحكام المقولبة والجاهزة بحق شريحة من المسلمين قد تم إنشاؤها في مرحلة تاريخية ما استناداً إلى هذا التصور، ومن ثم تشكيل الأساس الاجتماعي للإسلاموفوبيا أو مناهضة الإسلام. وإن هناك رغبة وإرادة لتطوير معاداة الإسلام بالالتفاف والتركيز على المواقف والمشاعر الإسلاموفوباوية عن طريق العنف الرمزي المتمثل بالتضييق على تطلعات ورؤى المسلمين الذين يعيشون في المجتمعات الأوروبية المختلفة، ويرغبون بالاندماج في هذه المجتمعات مع المحافظة على معتقداتهم الدينية، ويتم ابتداع وخلق مناهضة الإسلام من خلال المسائل الجدلية في الدول الأوروبية مثل: المآذن، والحجاب، والطعام الحلال، التي يجب في الأصل تناولها ضمن إطار حرية الدين والمعتقد.

ويتم تناول ردود فعل النقاشات والجدالات والجهات المختصة مع هذه الممارسات الدينية بصورة تغذي الأحكام المسبقة بشأن الإسلام. فالمؤسسات الإعلامية في الدول الأوروبية المختلفة تعمل على إقصاء المسلمين من خلال وجهة نظر منمّطة متمثلة بـ«الغرب ضد الإسلام». وفي هذا الإطار يتم تقييم مناهضة الإسلام في الغرب على أنها نوع من منعكسات الصراعات القائمة على المصالح الاقتصادية، وذلك من منظور الصراع الديني، أو نظرية الصراع التي تُعد واحدة من المقاربات التي تحلل دور الدين في المجتمع على الصعيد الشامل(٧).

(٧) Roberts, 1990: 61-70.

تم في القسم الأول من هذا المقال تحليل تطور مصطلح الإسلاموفوبيا كأيديولوجيا للعنف الرمزي في سياق الخلفية التاريخية. وأما في القسم الثاني فتمت مناقشة مسألة كيفية إنتاج صراع الإسلام والمسيحية لظاهرة الإسلاموفوبيا وذلك في سياق نظرية الصراع الديني. وأما في القسم الثالث من المقال فتمت محاولة الكشف عن دور الصراع على الموارد والثروات المحدودة في تغذية الخطاب والأيديولوجيا الإسلاموفوباوية. أي إن عدم الرغبة في ظهور أو رؤية المسلمين كعوامل اقتصادية وسياسية فاعلة في الميدان العام، واللجوء إلى مختلف الوسائل والتدابير لتحقيق ذلك قامت بدور بارز في ظهور الإسلاموفوبيا وتطوره. وأُفرد في قسم النتيجة مكان للمقترحات والتوصيات بشأن مكافحة الإسلاموفوبيا، وتم التوصل إلى نتيجة مفادها: أن هذه التوصيات سوف تتيح إمكانية توفر التعددية المطلوبة في الحياة الاقتصادية والسياسة والتعليم، وفي المجالات الاجتماعية والثقافية، وسوف تدفع شرائح المجتمع كافة لتكون أكثر ديناميكية وفعالية ونشاطاً، ومن ثم فإن هذه البيئة الغنية والمتنوعة ثقافياً سوف تكون مؤثرة وإيجابية في مكافحة الإسلاموفوبيا.

أيديولوجيا العنف الرمزي: الإسلاموفوبيا:

لقد استخدم الكثير من المفاهيم والمصطلحات والعبارات لتوصيف المواقف والمشاعر السلبية تجاه الإسلام والمسلمين وبيانها. وإن المصطلح الأكثر استخداماً وانتشاراً في عصرنا الحالي للتعبير عن مناهضة الإسلام والمسلمين ومعاداتهم هو مصطلح الإسلاموفوبيا. إلا أن هناك مصطلحات أخرى مستخدمة في السياقات الخاصة وفي الدول وفي المنظمات الدولية وفي الأروقة الأكاديمية. ومن جملة هذه المصطلحات والعبارات الشائعة: العنصرية ضد المسلمين، التطرف والتعصب ضد المسلمين، الأحكام المسبقة ضد المسلمين، العنف ضد المسلمين، كراهية المسلمين، مناهضة الإسلام والمسلمين، شيطنة المسلمين والتخويف منهم[٨]. وقد تم من خلال كلمة الإسلاموفوبيا المستخدمة أصلاً لبيان خطاب معاداة الإسلام وتحديده وتوصيفه، تم إنشاء لغة مخففة وحتى مشرعنة لمختلف الجرائم المرتكبة بحق المسلمين، مثل: جرائم الكراهية والاضطهاد والتضييق والتمييز العنصري في مختلف الميادين العامة، والإقصاء والتهميش وجرائم العنف الفعلي والقولي وغيرها.

لقد استخدمت كلمة الإسلاموفوبيا في اللغة الإنكليزية في مقال إدوارد سعيد عام ١٩٨٥ الذي كان موضوعه معاداة الإسلام في الغرب المسيحي، أي سير الإسلاموفوبيا ومعاداة السامية جنباً إلى جنب من حيث المرحلة التاريخية[٩]. إلا أن المصطلح لم يلق هذا الرواج والانتشار الواسع المشاهد اليوم في الدراسات والأبحاث العملية الاجتماعية وفي السياسة وفي وسائل الإعلام إلا بعد التقرير الذي نشرته مؤسسة رنيميد تراست (Runnymede Trust) الفكرية البريطانية عام ١٩٩٧. وإن تشكيل ظاهرة الإسلاموفوبيا يعدّ تهديداً للعيش المشترك الذي تشهده الثقافات المختلفة في أوروبا، وضرورة مكافحة هذه الظاهرة أدى إلى زيادة الاهتمام الأكاديمي بالمسألة، وولّد أدبيات ومؤلفات خاصة بشأن الإسلاموفوبيا. وقد تحولت المؤسسات والخلايا

(٨) Richardson, 2012.

(٩) Richardson, 2012.

الفكرية التي جعلت مكافحة الإسلاموفوبيا هدفاً لها، كالتقرير المشار إليه آنفاً والمذكور في الدارسات الأكاديمية، إلى مصدر مهم للرجوع إليه بشأن هذه القضية. وبالاستناد إلى هذا التقرير أجريت تحليلات كثيرة حول تعريف الإسلاموفوبيا، وتطوره التاريخي، وخصائصه الأساسية. ومن جملة ذلك مقال جاناتان (Canatan) الذي يتضمن مقاربة اصطلاحية وتاريخية للإسلاموفوبيا، حيث تناول المسألة بالإشارة أو الاعتماد على خصائص الإسلاموفوبيا المبينة في هذا التقرير. والأمر ذاته ينطبق على مقال علي مراد يَل (Ali Murat Yel) بعنوان «يجب في سياق مكافحة الإسلاموفوبيا تشكيل مجتمع إسلامي نموذجي ضد الإسلاموفوبيا»، وكذلك مقال هاكان طاش دمير(Hakan Taşdemir) حول «الإسلاموفوبيا وحقوق الإنسان»، فكلاهما أشارا في كتابتيهما إلى التقرير المذكور آنفاً. وعلى ذلك فإن ظاهرة الإسلاموفوبيا في وقتنا الراهن ليست إلا عبارة عن الأحكام المسبقة والصور النمطية التي تتمحور حول معاداة الإسلام ومناهضته، تلك المعاداة القديمة والمتجذرة بقوة في النفس الأوروبية.

يمكن العودة بتاريخ الإسلاموفوبيا كأيديولوجيا مناهضة ومعادية للإسلام إلى السنوات الأولى لولادة الإسلام. فبعد الانتشار السريع للإسلام بدأت أشكال مختلفة من معاداة الإسلام أولاً بين المشركين والوثنيين بمكة، وثم بين أصحاب التقاليد الدينية مثل: اليهودية والمسيحية، وقاد دفة هذه العداوة أصحاب السلطة والنفوذ الديني والسياسي بغية الاستمرار في مناصبهم، والمحافظة على مصالحهم ومكاسبهم ومزاياهم.

إن المواجهات العنيفة والكبيرة التي وقعت بين المسلمين والمسيحيين تمثلت في الحملات والغزوات الصليبية التي بدأت في القرن الحادي عشر واستمرت حتى القرن الثالث عشر (١٠٩٥- ١٢٩١).

وقد سعى غير المسلمين الذين هاجموا المسلمين إلى إقصاء وتهميش الإسلام والمسلمين ضمن إطار خطاب الكراهية والأيديولوجيا العدوانية. ويُعد دخول الأمويين إلى الأندلس، وفتح اسطنبول وصقليا من الأحداث التاريخية التي أثر الإسلام عن طريقها في أوروبا، وقامت بدور بارز ومؤثر في نشوء العداوة ضد الإسلام [١٠] وخلال مرحلة المواجهات التي حصلت بين الإمبراطورية العثمانية والغرب المسيحي أرادت الكنيسة استنفار الشعوب الأوروبية واستنهاض هممهم على أساس معاداة الإسلام. وهناك إرادة ورغبة قوية لعرقلة نهوض تركيا والوقوف في وجه النجاحات التي تحققها عن طريق المصطلحات الإسلاموفوباوية؛ مثل: ظاهرة تركوفوبيا التي تصاعدت في الكثير من الدول الأوروبية خلال العام المنصرم، وما تبع ذلك من بروز ظاهرة أردوغانوفوبيا التي أصبحت خطاباً منتشراً بين التيار العام من السياسيين، ومهيمناً على الوسائل الإعلامية. وإن كون الدولة العثمانية كانت الممثل والمدافع عن الإسلام في أوروبا جعل الذهن الغربي يستحضر تركيا كلما جرى الحديث عن الإسلام. ولهذا فإن تزامن بروز ظاهرة التركوفوبيا مع تصاعد وتيرة الإسلاموفوبيا في أوروبا ليس من قبيل المصادفة. فبسبب هوية تركيا الإسلامية يتم رسمها وتصويرها من قبل التيار السياسي

(١٠) Ataman, 2017:16.

العام على أنها «الآخر» بحجة أنها ليست أوروبية، ولا تنسجم ولا تتماشى مع القيم الغربية(١١) وهناك سعي حثيث لتشكيل استشراق حديث يتضمن تأمين المشروعية للمقاربات الإسلاموفوباوية من خلال الحديث عن عدم حدوث تغيير في تركيبة وبنية تركيا المحافظة، وفي القيم المناهضة للمرأة فيها، وذلك استناداً إلى البيانات والمعلومات الصادرة عن دراسات القيم العالمية. وفي الواقع ومن المعروف أن تصور الإسلام من منطلق كونه تهديداً للديمقراطية، وللمساواة بين المرأة والرجل، أو للقيم الغربية إنما تشكل في المرحلة التي أطلق عليها إدوارد سعيد: (مرحلة الاستشراق)(١٢).

ويُلاحظ أن هناك محاولات ومساعي كبيرة في أوروبا اليوم لربط الإسلام بالإرهاب من خلال تحريف بعض المصطلحات والمفاهيم الإسلامية وإخراجها من سياقاتها مثل مفهوم الجهاد، واستخدام الأحكام المسبقة، وذلك انطلاقاً من المواقف والذهنيات الإسلاموفوباوية التي شكلتها أيديولوجيات خطيرة للغاية مثل: العنصرية الثقافية ومعاداة الآخر والتمييز وصدام الحضارات والاستشراق.

ويتم باستمرار إنشاء معاداة الإسلام من قبل الغرب الراغب بالمحافظة على مصالحه الاقتصادية والسياسية، وذلك عن طريق الإقصاء والتهميش الديني المصطنع. وما يثير الدهشة هو أنه كيف قامت المؤسسات الإعلامية الغربية بتحويل الأصولية البروتستانتية الإنجيلية التي ظهرت في بدايات القرن المنصرم إلى أصولية إسلامية استرشاداً بالثورة الإسلامية الإيرانية التي حدثت عام ١٩٧٩(١٣). فقد تم توصيف المسلمين في هذه العملية بأنهم إسلاميّون وجهاديون، وحكم على الإسلام على أنه دين استبدادي شمولي من خلال مقاربة شمولية وجوهرية واختزالية.

وهكذا لم يتأخر إظهار الإسلام والمسلمين بمظهر العدو الآخر بعد تفكك الاتحاد السوفيتي عام ١٩٨٩ وبعد انتهاء فترة الحرب الباردة، وعلى الفور مباشرة رُسم الإطار النظري لهذه الظاهرة من خلال أطروحة أو نظرية صامويل هنتنغتون التي نشرها عام ١٩٩٣(١٤).

إن الإنجيلية أوالتبشيرية الهادفة إلى تحويل العالم كله إلى الإنجيل، والأصولية التي شكلتها البيئات الثقافية المختلفة وممثلوها من «المحافظين الجدد»، تلك التي تشكل جوهر حركة «اليمين الجديدة» المتصاعدة في الغرب، والتي تعزز فيه تهميش المسلمين وإقصاءهم من خلال المواقف والسلوكيات الإسلاموفوباوية تجسدت كلها في شخص الرئيس الأمريكي دونالد ترامب(١٥).

ويمكن أن يُقيّم ارتكاب ترامب لجريمة الكراهية الإسلاموفوباوية أمام مرآى العالم ودون أدنى حسبان

---

(١١) Yanarışık, 2015:104.

(١٢) Yel ve Nas, 2014:568.

(١٣) Kedikli ve Akça, 2017:74.

(١٤) Bayraktar, 07 Şubat 2017.

(١٥) Göka,2016.

للقانون الدولي على أنه دليل على احتضان الإسلاموفوبيا الذي تم اختراعه وتصنيعه في الغرب. فينبغي على العالم الإسلامي- وعلى رأسهم المفكرون والمثقفون- البدء وعلى أرضية قانونية بمكافحة ظاهرة الإسلاموفوبيا التي اتخذت منحى خطيراً للغاية.

أقدم هنا مثالاً ملفتاً حول كيفية تشغيل واستثمار الأحكام المسبقة ضد الإسلام والمسلمين عن طريق الإسلاموفوبيا. ففي شهر حزيران من عام ١٩٩٥ وقع عمل إرهابي في مدينة أوكلاهوما سيتي (Oklahoma City)، حيث تم تفجير بناء سكني وقتل على إثره الكثير من المدنيين الأبرياء ومن بينهم أطفال. وفي اليوم التالي أعلنت صحيفة «توداي (Today)» البريطانية أن الفاعلين أقدموا على هذه العملية الإرهابية باسم الإسلام؛ موجهةً أصابع الاتهام والإدانة إلى جميع المسلمين دون استثناء.

وبعد مدة قصير اكتشف المسؤولون المعنيون أن من ارتكب هذا الفعل الإرهابي هم مسلحون مسيحيون. فكما يتبين مما سبق فقد تم عرض معاداة الإسلام بشكل واضح وصريح في الإعلام الساعي إلى إقران الإسلام بالإرهاب، وأُظهر المسلمون على أنهم عنصر تهديد للأمن الغربي وقيمه.

يُلاحظ أنه يتم باستمرار تغذية كراهية المسلمين وتحفيزها ومناهضتهم في إطار خطاب الكراهية المستندة إلى التمييز والعنصرية، وذلك عن طريق الأحكام المسبقة والجاهزة التي أصبحت مثل الكليشيهات. وهكذا يتم العمل على إبقاء مناهضة الإسلام والمسلمين حية متقدة بين جوانح الإنسان الغربي من خلال تحفيز مشاعر الخوف البشري والتلاعب بها باستمرار في سياق الإسلاموفوبيا. ومن جانب آخر يتم استخدام مصطلح الإسلاموفوبيا كوسيلة للتخفيف من جرمية العنف الرمزي الذي يتعرض له المسلمون وحتى تبريره وشرعنته من خلال إرجاعه إلى الخوف الذي يبثه الإسلام(١٦).

ووفقاً لذلك يتم تحويل معاداة الإسلام إلى حالة ثابتة وطويلة المدى من خلال العمل على إضفاء نوع من القدسية عليها، وجعلها حاضرة على الساحة بمختلف الوسائل والطرق. وهنا يتم بواسطة الإسلاموفوبيا التي تُنتج من الشعور والإدراك، يتم خلق وإنشاء حالة نفسية عن طريق الإحساس بالخوف تجاه الإسلام والمسلمين هذا من جهة، ومن جهة أخرى يتم تشكيل تصور عن الإسلام على أنه مناهض ومعاد للمسيحية. وإن العملية المعرفية التي يشكلها الاستشراق المستند إلى الأحكام المسبقة القائمة والمتغذية من الخوف والكراهية تصبح من هذه الناحية مصدراً محفزاً لمناهضة الإسلام ومعاداته. حيث يشير علماء الاجتماع وعلماء النفس الاجتماعي أن الحكم المسبق يتحول مع العنصر العاطفي القوي إلى أحكام مقولبة جاهزة(١٧). إن الفوباويين؛ أي: أعداء الإسلام يستخدمون هذه الكلمة الاصطلاحية من حيث معناها بمعنى الخوف من دين الإسلام

---

(١٦) Ataman, 2017:15.

(١٧) Borell,2015:411.

ومن المسلمين. ولكن في الحقيقة لا يقصد بعبارة الإسلاموفوبيا الخوف والكراهية فحسب، وإنما يُقصد بها بالإضافة إلى ذلك شن حملة عدائية ومناهضة موجهة ضد الإسلام والمسلمين (١٨).

إن أولى المسائل التي يلمسها المرء في أدبيات الإسلاموفوبيا هي خطابات الكراهية وجرائمها والأحكام المسبقة والتمييز والإقصاء والتهميش الاجتماعي التي تتم ممارستها ضد المسلمين من خلال السلوكيات والمواقف والمشاعر والعواطف. وإن هناك علاقة قوية ووثيقة بين هذا السلوك الذي يمتد من تخريب الممتلكات والاعتداء المادي الجسدي والجرح والقتل إلى الضغط النفسي والعنف الرمزي وبين الأحكام المقولبة الجاهزة. وهناك تعاون كبير بين السياسة والإعلام وسعي حثيث منهما لتقوية هذه الرابطة أو العلاقة. وإن العنف الإسلاموفوباوي مستمر بوتيرة سريعة ومتصاعدة ضد المسلمين في إطار صورة الإسلام المشوهة والفاسدة التي رسمها الخطاب الاستشراقي واصطنعها وأضفى عليها طبيعة أسطورية ميثولوجية. ويعتقد العالم الغربي الذي عد نفسه فريداً متميزاً ومتفوقاً لا مثيل له على أساس العنصرية الثقافية، يعتقد أنه سوف يضفي الشرعية على سلوكياته وأفعاله الإسلاموفوباوية تجاه المسلمين مدفوعاً بالوهم الذي وقع فيه والمتمثل بتصور أن له حقاً على المسلمين(١٩). ويجب ألا يغيب عنا أن وصف المسلمين وتصويرهم كإرهابيين إنما هو اقتراف لجريمة الكراهية بحق الإسلام، وبحق أتباع هذا الدين الذين يزيد تعدادهم عن المليار والنصف. حيث تشير نتائج وبيانات مؤسسة PEW الأمريكية للدراسات أن الغالبية الساحقة من المسلمين يرفضون الإرهاب ويدينونه، وكذلك فإنه ليس لدى الغالبية الساحقة من المسلمين مشكلة مع قيم الديموقراطية. ومن جهة أخرى فإن المقاربة التي تذهب إلى أن الغرب إنما اتجه إلى السلوك الإسلاموفوباوي للحيلولة دون أسلمة أوروبا خلال العقود المقبلة نظراً لما يتمتع به المسلمون من ارتفاع في نسبة المواليد هي مقاربة خاطئة، كما أنها لا تنسجم وتتوافق مع الحقائق العلمية.

لم يكن مفاجئاً اختيار المسلمين في الغرب على أنهم الآخر الجديد بعد انهيار الشيوعية نتيجة تفكك الاتحاد السوفيتي القديم، وذلك بالتمحور حول نظرية صدام الحضارات التي أعلنت نهاية التاريخ من تلقاء ذاته، وبروز ظاهرة الإسلاموفوبيا التي يمكن تعريفها أنها الصيغة الجديدة للعنصرية في أوروبا وتصاعد وتيرته، خاصة أن هناك علاقة صراعية وصدامية في المراحل التاريخية. ولا شك أنه كان هناك دور لعوامل عدّة في تصاعد الإسلاموفوبيا وهي: العوامل الدينية والسياسية والاقتصادية والعنصرية الثقافية إلى جانب دور الأحزاب اليمينية المتطرفة. ولكن يبدو أن السبب الرئيس الأكثر تفسيراً وعقلانية في تصاعد ظاهرة الإسلاموفوبيا في أوروبا هو الادعاء أن الفكر الإسلامي يشكل تهديداً على فكر العالم الغربي وذلك في إطار نظرية الصراع الديني التي يمكن التعبير عنها وتبريرها بالخطابات الدينية أو الأيديولوجية للسيطرة على الموارد المحدودة.

الإسلاموفوبيا الدينية الاجتماعية:

يمكن أن تظهر الإسلاموفوبيا للأسباب الدينية والاجتماعية والثقافية والسياسية والاقتصادية. ويقصد

(١٨) Roald, 2004:53.
(١٩) Sambur, 2016:11.

بتحويل الإسلاموفوبيا الدينية-الاجتماعية إلى مصطلح معنًى يفيد تصور الغرب المسيحي للإسلام والمسلمين كتهديد له لأجل السيطرة والهيمنة على الموارد والثروات المحدودة، والسعي إلى تحقيق تفوق وأفضلية من خلال مختلف الخطابات الدينية والأيديولوجية في سبيل مصالحه المادية والمعنوية. ومع توجه الإسلام اليوم نحو التنمية والتطور بسرعة على المستوى العالمي أقدم الغرب المسيحي وبقيادة الكنيسة على إعادة إنتاج مناهضة الإسلام ومعاداته بصيغة الإسلاموفوبيا، وذلك من خلال الاستعانة بالأحكام المقولبة الجاهزة المتجذرة في البنية والشيفرات الثقافية.

بعد العصور الإسلامية المزدهرة وخاصة ابتداءً من القرن الثامن عشر. بدأت القوى الاستعمارية الغربية من خلال نظرة مبنية على التطرف والعنصرية الثقافية برسم الإسلام وتصويره على أنه دين عدائي وقتالي ومؤيد للعنف ومتزمت وعدو للمرأة ومجحف بحقها، وذلك بهدف شرعنة عمليات احتلالها للعالم الإسلامي. فأنشأت الخطاب الإسلاموفوباوي من أجل تبرير الأعمال الوحشية التي ارتكبتها للهيمنة على الموارد الاقتصادية ومصادر الطاقة المحدودة، وإضفاء المشروعية عليها. وقد صارت مطالب تحقيق التقدم والتفوق الاقتصادي المحفز الأول والدافع الرئيس في أنشطة الغرب الاستعمارية. فتعاون المستعمرون الغربيون مع الكنيسة، ورفعوا من شأن المسيحية وأظهروها بمكانة متفوقة على الأديان الأخرى هادفين بذلك إلى إيجاد الأرضية المشروعة للسيطرة على الموارد والثروات المحدودة.

لقد نفذ المحتلون أعمالهم وأنشطتهم العدوانية والوحشية بالاعتماد على رجال الكنيسة أو المبشرين، وحاولوا بهذه الطريقة إضفاء الشرعية على أعمالهم الاستعمارية. وقد كان المبشر إسباني الأصل بارتولومي دي لاس كاساس (Bartolome de Las Casas) (١٤٨٤)، الذي نهض بمهمة تبشيرية في أمريكا، أول القساوسة والباباوات الذين أماطوا اللثام عن وحشية المسيحيين، وكشفوها أمام العالم.

يروي الأب لاس كاساس في هذا المضمار حكاية مؤثرة ومعبرة، ويظهر فيها "الذهب" كدافع ومحفز للأعمال والأنشطة الاستعمارية التي مارسها الأوروبيون في البلاد والأراضي التي احتلوها حديثاً.

ويذكر أنه عندما كان الغزاة اللصوص على وشك إعدام زعيم إحدى القبائل المحلية وتعليق مشنقته، حاولوا استمالته للدين المسيحي قبل الموت، وأخبروه أنه إن دخل هذا الدين فسوف يذهب إلى الجنة، وإذا لم يقبل به فسوف يدخل النار. ويلفت الأنظار إلى أن الأعمال الوحشية التي اقترفها المسيحيون بحق السكان المحليين الأصليين كانت إما القتل بأبشع الطرق، وأما الاستعباد وتحويلهم إلى عبيد. ولا شك أن عدد المبشرين المسيحيين الذين ينتقدون هذه الممارسات والأعمال بصدق مثل هذا الأب لاس كاساس ليس بالكثير. ويلاحظ أن الصراع الذي يظهر على شكل محاولة الهيمنة على الموارد والثروات المحدودة مثل الذهب والمغلف والمبرر بالخطابات الدينية منتشر بشكل واسع في الثقافة المسيحية.

يمكن القول إنه منذ الأيام الأولى للمواجهة أواللقاء الذي حدث بين الإسلام والمسلمين وبين الغرب

المسيحي اختار الغرب من حيث الهيمنة على كل من المجتمع والطبيعة علاقة صراعية صدامية أكثر بسبب الفلسفة الازدواجية التي تبناها. وحتى نفهم الأسباب الأساسية لذلك علينا إجراء مقارنة بين العناصر التي تشكل الإطار المؤسساتي للتراث والتقاليد الدينية لدى الدينين، ويجب علينا بشكل خاص النظر إلى الانعكاسات والممارسات في الحياة الواقعية خلال مراحل أو فترات التطور الاولى.

فالإسلام دين مثالي نزل على النبي ﷺ عن طريق الوحي، وحقق التوازن بين الدنيا والآخرة من خلال تحول هذه المثالية إلى واقع في شخصية النبي ﷺ في الحياة الحقيقية. أي إن النبي ﷺ عندما كان يبلغ الناس أسس الإسلام ومبادئه ويبينها لهم بالمواعظ والإرشادات كان يريهم في الوقت ذاته كيفية تطبيقها بسلوكه، فيقوم بدور النموذج أو القدوة بشأن تحقيق التوازن بين الدنيا والآخرة، وبيان المبادئ والمعايير التي يتم اللجوء إليها في حال حدوث خلل في هذا التوازن من أجل إقامة مجتمع سليم. ومن الصعوبة بمكان القول: إن الأمر ذاته ينطبق على المسيحية أيضاً. فالنبي عيسى عليه السلام بسبب صلبه لم يتمكن من تحقيق نموذج أو قدوة في تحويل المثالية الدينية التي تلقاها عن طريق الوحي إلى واقع في الحياة الفعلية. وإن لغياب مثل هذه النموذجية أو القدوة في الغرب المسيحي دوراً بارزاً في عدم تشكل توازن بين المثالي والواقعي، وفي انتشار التيار المادي، وتوسع الأعمال الاستعمارية للعالم، وظهور المقاربة التي تبيح كل شيء بشكل مفرط.

إن معنى الإسلام هو السلام والاستسلام لإرادة الله تعالى والخضوع له. وقد تمكن الإسلام المتجسد في شخصية النبي ﷺ النموذجية من الانتشار بين أتباع الديانات الأخرى ابتداءً من الأيام الأولى لظهوره باعتباره دين السلام والعدالة. ومن جهة أخرى فإن المبدأ القائل في الإسلام: إن التوجه والتضرع لا يكون إلا إلى الله تعالى، وإن الخلاص والنجاة لا يكونان إلا عن طريق الخضوع لإرادته وحده قد فتح الطريق أمام تشكل وتطور إرادة قوية للتحرر من نير وتسلط الملوك والأباطرة الطغاة والظلمة في العصور الوسطى. فمبدأ عدم التوجه إلا إلى الله وحده في الأمور كافة، وعدم الخضوع إلا لإرادته دون غيره قد قام بدور مهم في انتشار عقيدة الإسلام في بلدان ومناطق جغرافية شاسعة. وفتح الآفاق أمام حركة التحرر من مختلف القيود والأصفاد وحرية الإرادة واستعمال العقل. وأمام هذه الخصال والمزايا الأساسية للإسلام جعل الغرب المسيحي استخدام خطاب الكراهية ضد الإسلام، وارتكاب الجرائم واللجوء إلى العنف والإرهاب أولويته وديدنه في إطار مساعيه الحثيثة للنيل من الإسلام والحط من شأنه.

إن العبارات الجارحة والمؤذية والمهينة والسلبية والمستندة إلى الأحكام المسبقة التي استخدمها البابا بنديكت Benedict السادس عشر بحق الإسلام ونبيه محمد ﷺ في خطابه الذي ألقاه بتاريخ ١٢ أيلول ٢٠٠٦ في جامعة ريغينسبورغ (Regensburg) الألمانية فتح الطريق أمام صدور ردود فعل واحتجاجات عارمة محقة ومبررة في العالم الإسلامي. حيث أشار البابا في خطابه هذا إلى أن الإسلام لم يأت بشيء جديد، وهو دين مؤيد للعنف ومحرض عليه.

أراد العالم الغربي المسيحي الإبقاء دائماً على موقفه وسلوكه العدائي حياً ومستمراً من خلال دس المغالطات ونشرها بحق الإسلام وتجربته التاريخية وإنتاج مصطلحات وعبارات مضللة بشأنه. ونتيجة للاحتجاجات العارمة التي عمت العالم الإسلامي أبدى البابا، الذي سعى في كل مناسبة وفرصة متاحة لإنشاء أرضية صدامية، أسفه عن الحادثة. إلا أنه في الواقع لم يعتذر من المسلمين وذلك بقوله إن العبارات إنما اقتبسها من متن قديم يعود إلى العصور الوسطى وليست من كلامه هو [٢٠].

فنقل الأفكار والآراء المقتبسة كما هي دون نقد أو تفسيرأو تعليق وشرح عليها. ومزامنتها مع مناسبة ذكرى سنوية مثل ١١ أيلول إنما يعني تبنياً تاماً لهذه الأفكار. وبطبيعة الحال فإن اللغة التي استخدمها البابا ليست مختلفة كثيراً عن لغة الكنيسة التي نظمت الحملات الصليبية. وإن الغرب المسيحي دائماً ما نعت العقائد والأديان المختلفة عن معتقده بالوثنية والضالة، واتبع تجاهها سياسة دينية هادفة إلى إدخالها إلى المسيحية عن طريق إعلان «الحرب المقدسة»[٢١]. فمصطلح «الجهادي» المصطنع في العالم الغربي اليوم بحق الإسلام ولصقه به، والتأكيد على أن الإسلام إنما دين مؤيد للعنف ومحرض عليه ليس إلا ادعاءات كاذبة لا أساس لها تستخدمها المسيحية الغربية لشرعنة خطابها؛ فالمحاولة التي تجري هنا لإدخال كل الذين يختلفون عن الغرب المسيحي في المعتقد إلى المسيحية عن طريق الحرب المقدسة ليست إلا انعكاساً لمفهوم «المركزية الأوروبية» على الساحة الدينية.

ويمكن القول إنه يمكن مقاومة ذلك ومحاربته من خلال تطوير وجهة نظر قائمة على «المركزية الإسلامية»، ومن ثم التطرق إلى ذكر نموذجية النبي ﷺ وشخصيته القدوة في كل مناسبة ومنصة. حيث يتبين وفق ذلك أن تطبيقات الإسلام وممارسات النبي ﷺ مختلفة تمام الاختلاف عن الغرب المسيحي الذي يتبنى استعمال الإكراه لتغيير عقيدة الإنسان وديانته.

يتم اختلاق الاستفزازات الإسلاموفوباوية اليوم بالاستعانة بمختلف الأدوات والوسائل المتاحة وبالتعاون مع الكنيسة، مثل: الأفلام والصحف والكتب والإعلام والمشاهير في عالم الثقافة والفن. ولأن السلطات السياسية في الغرب تقف موقف المتفرج أمام شتى أنواع الأعمال والسلوكيات الاستفزازية المعادية والمناهضة للإسلام والمسلمين، ولا تتخذ تدابير لمنعها أو الحد منها، فإن المواقف والتصرفات والسلوكيات الإسلاموفوباوية في تزايد مستمر في كل مكان [٢٢]. وإن محاولة إظهار المهاجرين الذين يشكل المسلمون غالبيتهم على أنهم مصدر كل المشكلات التي تحدث في المجتمع تسهم في تكوين بيئة جاهزة لشرعنة مختلف الأفعال التي من شأنها إهانة الإسلام والمسلمين والإساءة إليهم.

لقد أظهر النبي ﷺ الاحترام لكل المجتمعات اليهودية والمسيحية، وكانت النتيجة أن الكثير من أبناء هذه المجتمعات دخلوا الإسلام بسبب إعجابهم بقوة شخصيته ومحبتهم له. وإن النظام القانوني المعروف بـ:

(٢٠) Yanarışık, 2015:108.

(٢١) الحميد عبد، ٢٠١٠: ١٥٧.

(٢٢) Yanarışık, 2015:109.

«وثيقة المدينة»، الذي وضع لدولة المدينة التي قامت بعد هجرة النبي ﷺ إليها، كفل حق المواطنة لأتباع مختلف الأديان، مثل: اليهود وغيرهم، على أساس المساواة والعدالة. فقد احتلت المبادئ، مثل: مبدأ سيادة القانون، والالتزام بالعدالة في الحكم والإدارة صدارة قائمة القيم لدى النبي ﷺ. فلم يحدث تهاون في مبدأ العدالة في الحكم مهما كانت مكانة الشخص في المجتمع، أو مقدار ثروته أو منصبه.

ولا نقول إنه لم يكن هناك تمييز ضد اليهود والمسيحيين فحسب، وإنما بالإضافة إلى ذلك جرى تعيين أصحاب الخبرة منهم في مناصب كبيرة في إدارة الدولة وفي الدواوين وفق مبدأ «**أدوا الأمانات إلى أهلها**». فسلوك النبي ﷺ وتعامله الصادق والمخلص مع الناس، وقوة شخصيته التي تشهد عليها الإنسانية كلها وتقتدي بها توجه صفعة قوية للأحكام المسبقة لدى الأوروبيين ومسيحية العصور الوسطى التي تصوره بصورة سلبية مسيئة.

إن ادعاءات الغربيين المخالفة للحقائق التاريخية التي تقول إن النبي ﷺ إنما نشر الإسلام بقوة السيف ظلت تفعل فعلها فترة طويلة، ولا يزال تأثيرها مستمراً إلى يومنا هذا.

يمكن عدًّ تسارع انتشار الدين الإسلامي في أوربا أكثر من الأديان الأخرى كافة، وخاصة في بريطانيا، رغم كل المحاولات التي تحط من شأن الإسلام وتشوهه، يمكن عدّ ذلك أحد الأسباب المهمة في تصاعد وتيرة العداوة والكراهية الإسلاموفوباوية المَرَضية تجاه الإسلام اليوم. حيث تذهب إحدى الدراسات إلى أن هناك ما يزيد عن ٢٠ ألفاً من البيض وأصحاب المؤهلات العلمية دخلوا الإسلام في بريطانيا. ويتبين من خلال الرجوع إلى قصص حياة البريطانيين الذين اختاروا الإسلام أنهم تأثروا بعدة عوامل في اختيارهم. ومن جملة هذه الدوافع المهمة في اختيار الإسلام هي: الحياة العائلية والشعور بالقرب من كبار السن، والشعور بالانتماء للجماعة بدل الأنا، وتقليل الإسلام للميول النفعية والمصلحية التي تغرب الإنسان، والاشتراك مع المسلمين بنفس الفكرة أو الرأي بشأن رفض بعض الأمور الحداثية التي تثير وتؤجج الأنانية[٢٣].

إن الخوف أو ظاهرة الإسلاموفوبيا المصطنعة ضد الانتشار السريع للإسلام تُمارس من ناحية أخرى عن طريق العنف الرمزي. فالرموز هي إحدى المقومات أو العناصر التأسيسية المهمة للمؤسسة الدينية. فيتم العمل في الغرب على منع الإسلام والمسلمين من الظهور وإثبات أنفسهم في الميادين العامة عن طريق العنف الرمزي.

أود الإشارة إلى ضرورة مناقشة هذه المسألة من خلال المعابد التي أعتقد أنها سوف تجعل الظهور الثقافي على الساحة العامة ممكناً، ومن ثم سوف تسهم في نمو وتطوير تعدد الثقافات الذي سيشكل بدوره الإطار المطلوب للعيش المشترك. فقدرة المجتمعات في الحفاظ على استمراريتها مرتبطة بدرجة كبيرة باستعدادها وقدرتها على تأمين التضامن والتعاون بين أفرادها من ذوي الأفكار والاتجاهات المختلفة [٢٤]. يتم عن طريق

(٢٣) Soutar, 2010:13-14.

(٢٤) Soutar, 2010:14.

الرموز الدينية مثل أماكن العبادة، والأجزاء المرتبطة بها مثل المآذن منع ظهور المسلمين وإثبات وجودهم في الساحات؛ أي بمعنى آخر يتم تحويل المسلمين إلى شيء مخيف ومرعب من خلال ممارسة العنف الرمزي. وإن تهميش الاختلافات والتنوعات وإقصاءها سوف يحول دون إمكانية استمرار وجودها الاجتماعي. وإن وجود معبد ما في ساحة عامة مثل متحف معروض في الهواء الطلق سوف يلعب من الناحية الفنية والجمالية دوراً بارزاً في نمو وتطور قناة تفاعل ثقافي جديدة(٢٥).

إن الغرب يتكون بشكل عام من مجتمعات ومجموعات متجانسة(٢٦) ولهذا فإن المجموعات التي تشكل أقلية ضمن الأكثرية الرئيسة تلقى معاملة ذات مستوى أدنى باعتبارها الآخر. وإن حالة التجانس والتماثل تظهر نفسها في الطراز المعماري للمعابد أيضاً. فمثلاً الكاتدرائية التي بنيت في مكسيكو سيتي مكان الهرم الأزتكي الضخم بعد هدمه، لا تختلف كثيراً عن الكاتدرائيات الموجودة في إسبانيا. وإن الذي يقف وراء ذلك هو الذهنية المسيحية التي تبرز بصورة عدم تحمل الاختلاف والتنوع. هذا بينما ليس هناك مانع أو بأس في الدول الإسلامية أن يبني أتباع الديانات الأخرى معابدهم بشرط عدم احتوائها على عناصر تخل بعقيدة التوحيد، وتجانسها مع الطراز المعماري للدولة التي توجد فيها. فتصميم المسجد الذي بني من قبل مديرية الديانة في مدينة كولن (Köln) تم تنفيذه على يد مهندس معماري ألماني غير مسلم وبشكل يستجيب لتطلعات غير المسلمين بقدر استجابته لتطلعات المسلمين أنفسهم. ولا ريب أنه ينبغي النظر إلى هذه الحالة على أنها قناة تواصل عملية أخرى ومختلفة تسهم في ولادة ثقافة عامة تجعل التفاعل والتأثير المتبادل أمراً ممكناً(٢٧) فمرة أخرى يثبت تعدد الثقافات الذي من شأنه أن يتيح إمكانية تعاون أتباع التيارات الفكرية المختلفة وتكاتفهم في الحفاظ على حيوية المجتمع بشكل سليم، يثبت أهميته وجدارته.

يمكن عدُّ نظرة المسيحية إلى الإسلام نظرة المنافس من بين الأسباب التي تدفعها للسلوك السلبي تجاه الإسلام. وإن عملية تصنيف الإسلام في صنف الآخر الذي سوف يجري معه صراع وصدام مستمران يتم تنفيذها عبر الإسلاموفوبيا التي تُعد إحدى الخطابات الأيديولوجية. ويمكن عدّ الأنشطة التي تقوم بها الأوساط العلمية والعلمانية، وريثة جيل ال ٦٨ الذي دخل في صراع مع الكنيسة، عاملاً آخر يصاعد وتيرة مناهضة الإسلام في الغرب. حيث يرى غولي (Göle) أنه مع تزايد ظهور الإسلام في الساحة العامة في فرنسا خلال تسعينات القرن العشرين بدأت هذه الأوساط بمتابعة مناهضتها ومعاداتها للدين من خلال الإسلام(٢٨) وإن تأجج المشاعر الإسلاموفوباوية بشكل مفاجئ عند تعلق الأمر بالإسلام والمسلمين لدى بعض المثقفين والمفكرين من الجيل الجديد الذين يقال عنهم إنهم مناضلون بخطاباتهم اليسارية في ميدان الحقوق والحريات

(٢٥) Göle, T24.

(٢٦) Roald, 2004.

(٢٧) Göle, T24.

(٢٨) Göle, T24.

الأساسية بما فيها حماية حقوق الأقليات، دليل واضح على أن البنية الازدواجية للثقافة المسيحية السائدة لا تزال حية ومؤثرة في الحياة الاجتماعية.

الإسلاموفوبيا الاقتصادية:

إن مناهضة الإسلام والمسلمين ومعاداتهم ظاهرة بشكل جلي وواضح للغاية في العالم الغربي وعلى رأسه البلاد الأنجلوسكسونية والدول الشمالية، ومن جهة أخرى في الدول التي تسود فيها المعتقدات البوذية والهندوسية. وإذا أردنا إيراد تفسير بشأن انتشار معاداة الإسلام على مستوى عالمي فيمكن إجراء تحليل للمسألة في إطار نظرية الصراع الديني. وهذه المقاربة تذهب إلى أنه يمكن تفسير السعي للهيمنة والسيطرة ذات الجوانب الاقتصادية والسياسية والاجتماعية على الموارد المحدودة، وتوضيحه بالخطاب الديني أو الأيديولوجي. وبإمكاننا مشاهدة الصراع الاقتصادي الديني في محور العلاقات التاريخية التي كانت قائمة في أوروبا بين المسيحيين وأتباع الديانات الأخرى (اليهود على سبيل المثال).

فنحن نعلم أن الهيكلية أو البنية المتجانسة في الغرب نتيجة هيمنة النظام العقائدي المسيحي كتيار رئيس منذ العهد الروماني المتأخر قد حددت ماهية العلاقة القائمة مع اليهود. فالميدان التجاري تُرك فارغاً بسبب حساسية المسيحية الكاثوليكية بشأن حرمة الربا، ولهذا فقد سمح لليهود بالإقامة والعيش في مختلف البلدان والمدن الأوروبية لممارسة الأعمال والأنشطة التجارية بما في ذلك المعاملات الربوية، لا بل كانوا يُشجّعون على القدوم والإقامة. ولكن مع مرور الزمن لوحظ تغير في نظرة الكلاثوليكية (والمسيحية عامة) نحو المعاملات الربوية. فبعد حركة الإصلاح البروتستانتية التي عدّها ويبر أحد أهم تغييرين مؤثرين في ولادة الرأسمالية، تغيرت النظرة إلى الربويين البروتستانت، فلم يعد القرض الربوي أمراً خاطئاً. ومع دخول التجار المسيحيين إلى ميادين النشاط الاقتصادي في هذه المرحلة، الذي كان حكراً على اليهود، بدأ الصراع على الموارد المحدودة. فاستخدم المسيحيون المزايا التي يتمتعون بها كونهم المجموعة المهيمنة، وأخرجوا اليهود من الحياة الاقتصادية بالاعتماد على الخطاب الأيديولوجي القائم على معاداة السامية. وهنا قامت الأيديولوجيا الدينية بمهمة التغطية لإخفاء الصراع على الموارد المحدودة.

لقد تحول الخطاب الديني بشكل تام إلى أيديولوجية مستخدمة لإضفاء الشرعية على السلوك التمييزي. أي تم العمل على تصنيف المجموعات التي تشكل أقلية في مستوى ديني-نفسي أدنى، وإضفاء الشرعية على مختلف المعاملات والتصرفات غير الإنسانية التي تجري بحقهم دون أدنى شعور بالذنب.

وفي هذه المرحلة الجديدة لم تعد التقاليد والأعراف اليهودية أو المسيحية تعرف حدوداً بشأن الانتفاع والتمتع بموارد الدنيا ونعمها. ويرى عالم الاجتماع الأمريكي الشهير بيتر بيرغر أن هذه التطورات هي من بين الأسباب المهمة لظاهرة العلمانية. ومن العوامل المهمة لهذا التطور السلبي هي: انكباب الغرب المسيحي على الدنيا، والجشع في استهلاك الموارد والثروات والدنيوية التي تقوم تماماً على الاستهلاك عن طريق تسخير العلم والتكنولوجيا

لذلك، وفقدان الشخصية النموذجية التي تقيم التوازن بين المثالية والواقعية في مرحلة مأسسة المسيحية.

وإن لمحاولة الغرب المسيحي وضع الإسلام والمسلمين في موضع الآخر الذي يتصارع معه، بهدف السيطرة على الكثير من المواد والثروات الأولية التي تمتلكها البلدان ذات الغالبية المسلمة، دوراً في تطور خطاب إسلاموفوباوي قائم على الحكم المسبق والتمييز. ويُلاحظ أن هناك ثلاث متغيرات تتمتع بأهمية محورية في تصاعد ظاهرة الإسلاموفوبيا، ومن ثم في تزايد الأحكام المسبقة بحق الإسلام:

الأول: محاولة الغرب التغطية على نيّته في الهيمنة على نفط الشرق الأوسط من خلال تشكيل صورة مشوهة سلبية عن الإسلام والمسلمين. فمثلاً نشاهد أنه نتيجة لأزمة الطاقة التي حدثت ابتداءً من أوائل السبعينات من القرن العشرين، وحروب النفط التي أعقبتها جرت محاولة البحث عن مشروعية من خلال زيادة الأحكام المسبقة ضد العرب وضد الإسلام. فنحن لا نحتاج إلى كثير بحث وتحليل لندرك أن الخطابات الأيديولوجية، مثل: حقوق الإنسان والديموقراطية التي أعلنتها الولايات المتحدة الأمريكية إبان احتلالها للعراق ما كانت إلا لإضفاء الشرعية على احتلال هذه الدولة بغية السيطرة على منابع النفط فيها.

أما الثاني: فهو الغيرة والحسد من نجاح المسلمين في الحياة الاجتماعية الغربية والتوجس من ذلك. فالعالم الغربي –وعلى رأسه الولايات المتحدة الأمريكية– يلجأ إلى القومية الثقافية التي تُعد جريمة كراهية من أجل شرعنة الخطاب الإسلاموفوباوي. وحسب ذلك فإنه ليس من قبيل المصادفة أن نشاهد تزايداً في مظاهر التمييز والعنصرية والأحكام المسبقة من خلال الاعتماد على المزايا والخصائص الثقافية، مثل: نمط اللباس والمعتقد واللغة، وذلك بالتزامن مع بدء المسلمين بالظهور في ميادين التعليم والعمل المحترف والمتميز في الغرب.

إن مطالب المسلمين المتعلقة بالعقيدة، مثل: الطعام الحلال والحجاب والمساجد والمآذن يتم منعها أو إعاقتها في مختلف البلدان الغربية من خلال الخطاب الإسلاموفوباوي. وكذلك يتم في إطار معاداة الإسلام حظر مختلف المظاهر الاعتقادية بتشكيل إحساس قوي حول «نحن، وهم» عن طريق الفروقات والتباينات الرمزية. وهناك رغبة وإرادة أيضاً في منع قوة العمل القادمة إلى الغرب من كثير من البلدان الإسلامية من الدخول إلى حركة السوق العمودية. وإن الذي يقف وراء تطور ظاهرة تركوفوبيا التي نشاهدها في سياق الإسلاموفوبيا في كثير من الدول الأوروبية اليوم هو تحقيق الكثير من الأتراك المسلمين الذين هاجروا من تركيا إلى مختلف البلدان الأوروبية لسد العجز في قوة العمل نجاحاتٍ في ميادين ومجالات مختلفة؛ مثل: تحولهم إلى أصحاب العمل، والبدء باستخدامهم وتشغيلهم في أعمال أفضل، واحترافهم في مهن ومجالات متنوعة، واستفادتهم من فرص التعليم الجيد، وتحقيقهم مكانة اجتماعية مهمة. ونظراً لكون الهاجس الاقتصادي هو العامل الأساس في تطور معاداة الإسلام فإن الادعاءات القائلة بأسلمة العالم الغربي على يد المسلمين في المستقبل القريب هي ادعاءات غير متناقضة مع الحقيقة المذكورة؛ ولذا فإن اللجوء إلى العنف إنما هو لحماية المسيحية.

وأما الثالث: فيمكن التعبيرعنه أنه عولمة التمييز. فالدول الطامحة إلى السيطرة على الموارد ومصادر الثروة

والقيم المحدودة تريد عولمة التمييز والحكم المسبق [٢٩] ويمكننا القول: إنه تم في قضية شرعنة السلوك التمييزي، أو الادعاء بصوابه أخلاقياً، تم تطوير الأحكام المقولبة الجاهزة بحق الجماعات غير الأوروبية (وخاصة المسلمين) استناداً إلى هذا العامل الذي عددناه السبب الثالث في تطور العنصرية الثقافية. بإمكاننا القول باختصار: إلى جانب الدور المهم للمصالح والمنافع الاقتصادية في زيادة المشاعر المعادية للمسلمين، فقد تم أيضاً تشكيل ظاهرة الحكم المسبق أو الإسلاموفوبيا عبر الصفات والمزايا المادية لأبناء الجماعات المهمشة والمصنفة كأعداء ومظاهرهم ولغاتهم وثقافاتهم وأديانهم. فالذي يقف وراء تزايد السلوكيات والتصرفات الإسلاموفوباوية نتيجة تأثير عوامل اجتماعية متعددة بما فيها نشاط الكنيسة هو قطع الطريق أمام النجاحات التي يحققها المسلمون باضطراد في مختلف ميادين الحياة الاجتماعية.

النتيجة:

يتبين لنا أن ظاهرة الإسلاموفوبيا اتخذت صيغة من صيغ التمييز العنصري العرقي المتضمنة مختلف الأحكام المسبقة والمقولبة والصور النمطية ضد الإسلام والمسلمين. ويحتوي هذا المصطلح في الوقت ذاته جهوداً ومساعي عاطفية ومعرفية بغية تشكيل صورة سلبية عن طريق خطاب الخوف والرعب، والكراهية المتوهمة التي لا أساس لها تلك التي تتضمن ممارسات الاضطهاد والتهميش الاجتماعي ضد المسلمين. وقد جرى العمل على إدخال الإسلاموفوبيا التي حُولت إلى مصطلح محاط بهالة من الغموض، ومن ثم القدسية، جرى إدخالها إلى العقل الباطن بالاستناد إلى إحساس الخوف والرعب. وهكذا يُراد من خلال الإسلاموفوبيا التي تحولت إلى مصطلح شمولي شرعنة كل المشاعر والتصرفات والسلوكيات السلبية الموجهة ضد الإسلام وضد المسلمين. ومن هنا فإني أرى أنه سيكون من الأنسب استخدام عبارة معاداة الإسلام والمسلمين بدل كلمة الإسلاموفوبيا.

إن تهميش المسلمين وإقصاءهم عن مختلف ميادين الحياة الاجتماعية وإهانتهم وتحقيرهم والإساءة إليهم وممارسة التمييز ضدهم، وباختصار تعريضهم للعنف الرمزي الذي يُعد أخطر من العنف المادي واللفظي، هي من نتائج الأعمال والأنشطة الإسلاموفوباوية. وأما هذا التصوير والتمثيل السلبي والمسيء للإسلام والمسلمين يوقع على عاتق المسلمين، وخاصة شريحة المفكرين والمثقفين منهم، مهماتٍ ومسؤوليات جسيمة في نقل مبادئ دين الإسلام الأساسية وقيمه وبيانها للإنسانية بأجمعها. هذا الدين الذي يعني السلام وعدم الخضوع والاستسلام لسلطة أحد غير إرادة الله تعالى، والذي كرم الإنسان وجعله أشرف المخلوقات. ومن الضروري إعداد مثقفين مسلمين يجعلون مبدأهم في الحياة تحصيل العلوم والتمكن في مجال تخصصهم والوقوف في وجه أنشطة أعداء الإسلام وأعمالهم كافة دون كلل أو ملل. ويضاف إلى ذلك أيضاً تبني مبدأ تحقيق النجاح في ميادين الحياة كافة؛ مثل: الميادين الاقتصادية والسياسية والثقافية والتربوية والتعليمية كإحدى طرق المواجهة بين

(٢٩) Roberts, 1990:277.

المسلمين غير المسلمين من الأوروبيين (٣٠). وإن الظهور وإثبات الذات في المجتمع الذي يعيش فيه الإنسان يكون بالدخول في علاقات تفاعلية متبادلة مع مجتمع الأغلبية، والعمل على زيادة قنوات التواصل والعلاقات التكاملية. وكذلك يجب على هذه الشريحة المثقفة من المسلمين لمواجهة مناهضة الإسلام ومعاداته تأسيس منظمات فكرية، وتنظيم أنفسهم في بنية المؤسسات الفكرية المختلفة، والعمل على زيادة ظهورهم الاجتماعي باستخدام مختلف قنوات التواصل. ولكن ينبغي ألا ننسى أن للأعمال والأنشطة الإرهابية التي تصدر عن الأوساط المسلمة دوراً في تشكل المشاعر الإسلاموفوباوية وتصاعدها. وبناء على ذلك ينبغي تكثيف الدراسات والأبحاث السيسيولوجية حول المنظمات الإرهابية مثل القاعدة وداعش (٣١).

لأنه تم العمل في الغرب على إدخال معاداة الإسلام في العقل الباطن بتشكيل روح الجماعة، فقد أصبح استخدام هذا المصطلح محظوراً. ولذا يمكن القول: إنه من الضروري استخدام عبارة معاداة الإسلام بدل هذا المصطلح. ويجب على المفكرين والمثقفين المسلمين بذل قصارى جهودهم لتعريف الإنسانية بدين الإسلام دين السلام وبيان قيمه ومبادئه الأساسية لهم مقابل تهميش المسلمين وإقصائهم في ميادين الحياة الاجتماعية كافة، وكذلك تجاه الإساءة إليهم وإهانتهم وتحقيرهم وتعريضهم للعنصرية الثقافية وممارسة العنف الرمزي ضدهم. ولا بد للمسلمين في مواجهة معاداة الإسلام من التعريف بأنفسهم والظهور في الميادين، وإثبات أنفسهم فيها عبر الانتساب إلى المؤسسات الفكرية المختلفة، واستخدام مختلف قنوات التواصل مع الآخر. ويجب لمواجهة أنشطة إثارة الكراهية ضد الإسلام إيلاء الأهمية لزيادة أعداد المفكرين والمثقفين المسلمين الذين يسعون لنيل أعلى المراتب في مجالاتهم دون كلل أو ملل. ولذلك ينبغي تقديم مختلف أشكال الدعم والمنح للدراسات والأبحاث الأكاديمية في مختلف الجامعات الغربية. حيث من المعروف أنه كان للجهود التي بذلها رجال العلم اليهود المخلصين في مختلف الجامعات الغربية دور بارز في تحويل معاداة اليهودية التي كانت منتشرة وظاهرة حتى وقت قريب في الغرب إلى صداقة. ومن جانب آخر فإنه من الصعوبة القضاء على المواقف والسلوكيات السلبية التي جرى العمل على تكوينها لسنوات طويلة ضد الإسلام والمسلمين، وإزالة أثرها في وقت قصير. ولكن لا شك أن الجهود التي تبذل بصبر وثبات للقضاء على الأحكام المسبقة التي لا أساس لها ضد الإسلام، وذلك في إطار المبدأ القرآني ﴿ وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَآ أَحْيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعًاۚ ﴾ [المائدة: ٣٢]، سوف تأتي بنتائج إيجابية حتماً. وينبغي علينا في مواجهة المساعي والجهود المبذولة من قبل متبني فكر الإسلاموفوبيا للصق صفة الإرهاب بالمسلمين، أن نبذل جهدنا ضمن نطاق الأمر الإلهي الآتي (٣٢).

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ عَلَيۡكُمۡ أَنفُسَكُمۡۖ لَا يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا ٱهۡتَدَيۡتُمۡۚ إِلَى ٱللَّهِ مَرۡجِعُكُمۡ جَمِيعٗا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ١٠٥ ﴾ [المائدة].

(٣٠) Göle, T24.

(٣١) Akyol, 2017; Göle, T24.

(٣٢) Çağrıcı, 08 Şubat, 2017.

المراجع:

- Abdul Hamid, A. F. (2010). "The Prophet (peace be on him) as a Model for Universal Peace and Justice", INSIGHTS, 'Mercy for the Worlds' Number, 02: 2-3 (Winter 2009-Spring 2010), 153-178.
- Akyol, T. (2017, 20 Haziran). "İslamofobik Terör", Hürriyet Gazetesi.
- Alrassı, A. (2014). "Fighting Against Religious Extremism And Islamophobia - The Pillar For A Sustainable Harmony Between West And Islam", SEA-Practical Application of Science, Volume II, ISSUE 1(3), 39-47.
- Ataman, M.(2017). "Batı'daki İslâm ve Türk Algısı:Tıkanan Batı'da Yeniden Yükselen Irkçılık, Korku Endüstrisi İslamofobi", Diyanet Aylık Dergi, Sayı:317, 15-17.
- Bayraklı, E. – Hafez, F. (2016). "The State Of Islamophobıa In Europe", http://www.İslâmophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2017/03/Introduction_2016.pdf (Erişim Tarihi: 14.12.2017).
- Bayraktar, C. (2017, 07 Şubat). "Bir işgal biçimi: İslamofobi/İslâm Karşıtlığı", Yeni Şafak Gazetesi.
- Borell, K. (2015). "Islam and Christian-Muslim Relations", 26 (4), 409-421, http://dx.doi.org/10.1080/09596410.2015.1067063
- Böhürler, A. (2017, 18 Mart). "Katolik baharı/ İslamofobiye karşı çıkan Papa Francis", Yeni Şafak Gazetesi.
- Canatan, K. (2007). "İslamofobi ve Anti-İslâmism: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım", Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-Semitizm, K. Canatan ve Ö. Hıdır (ed.), Ankara: Eskiyeni Yayınları.
- Çağrıcı, M. (2017, 08 Şubat). "İslamofobi", Karar Gazetesi.
- Ekman, M. (2015). "Online Islamophobia and the politics of fear: manufacturing the green scare", 38 (11), 1986-2002.
- EUMC Annual Report (2005). "Racism and Xenophobia in the EU Member States", http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/103-ar05p2en.pdf, (Erişim Tarihi: 17.11.2017).
- EUMC, (2006). "Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi", file:///C:/Users/user/Downloads/1936-EUMC-highlights-TR.pdf (Erişim Tarihi: 17.11.2017).
- Faimau, G. (2015). "The Conflictual Model of Analysis in Studies on the Media Representation of Islam and Muslims: A Critical Review", 9 (5), 321-335.
- Göka, E. (2016, 10 Ocak). "Günahlardan arınma aracı olarak İslamofobi", Yeni Şafak Gazetesi.
- Göle, N. T24, "4 yıl boyunca 21 Avrupa kentinde araştırma yapan Prof. Nilüfer Göle, 'sıradan Müslümanlar'ın kitabını yazdı" https://f.hypotheses.org/wp-content/blogs.dir/96/files/2012/11/T-24-siradan-muslumanlar.pdf (Erişim Tarihi: 19.10.2017).
- Karaman, H. (2016, 07 Ocak). "İslamofobiye Malzeme Sunanlar", Yeni Şafak Gazetesi.
- Kaya, S. (2015). "Islamophobia in Western Europe: A Comparative, Multilevel Study", Journal of Muslim Minority Affairs, Vol. 35, No. 3, 450–465.
- Kedikli, U. ve Akça, M. (2017). "Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Artan İslamofobi", TESAM Akademi Dergisi, 4 (1), 57-95.
- Richardson, R. (2012). "Islamophobia or anti-Muslim racism – or what? – concepts and terms revisited", http://www.insted.co.uk/anti-muslim-racism.pdf (Erişim Tarihi: 17.10.2017).
- Ring, N. C. – Nash, K. S. vd. (1998). "Introduction to the Study of Religion", New York: Orbis Books.
- Roald, A. S. (2004). "New Muslims in the European Context: The Experience of Scandinavian Converts", Brill Academic Pub.
- Roberts, K. A. (1990). Religion in Sociological Perspective, Wadsworth Publishing Company.
- Runnymede Trust (2017). "Islamophobia: Still a Challenge for Us All, London: Runnymede Trust, https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2017).
- Sakellariou, A. (2011). "The 'Invisible' Islamic Community of Athens and the Question of the 'Invisible' Islamic Mosque", Journal of Shi'a Islamic Studies, 4(1):71-89.
- Sambur, B. (2016). "İslâm'ı Anlamak, İslamofobiden Arınmak", Kamu'da SosyalPolitika, 9 (14), 9-15.
- SETA, (2016). "European Islamophobıa Report 2016", http://www.İslâmophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2017/05/EIR_2016.pdf, (Erişim Tarihi: 17.12.2017).
- Subaşı, N. (2017). "İnsan Bilmediğinden Korkar, Korku Endüstrisi İslamofobi", Diyanet Aylık Dergi, 317, 30-33.
- Taşdemir, H. (2016). "İslamofobi ve İnsan Hakları", Kamu'da Sosyal Politika, 9 (14), 32-34.
- UHİM (2015). "Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık", Türkan, H. (Ed.), Şen Ofset: İstanbul.
- Yanarışık, O. (2015). "Turkey-EU relations and the representation of AK Party in the western political and media discourse", University of Warwick, Department of Politics and International Studies, (Unpuplished PHD Thesis), http://wrap.warwick.ac.uk/77659/1/WRAP_Thesis_Yanarisik_2015.pdf (Erişim Tarihi: 14.12.2017).
- Yel, A. M. (2016). "İslamofobiye Karşı Örnek Bir İslâm Toplumu Oluşturulmalı", Kamu'da Sosyal Politika, 9 (14), 25-31.
- Yel, A. M. ve Nas, A.(2014). "Insight Islamophobia: Governing the public visibility of Islamic Lifestyle in Turkey", European Journal of Cultural Studies, 17(5), 567-584.